

OBČIANSKE MESTO A EFEKTÍVNA PARTICIPÁCIA

Plánovanie
so zapojením
verejnosti

OBČIANSKE MESTO A EFEKTÍVNA PARTICIPÁCIA

Plánovanie
so zapojením
verejnosti

Vydala: Interaktívna škola urbanizmu a územného plánovania, n.o. Banská Bystrica v roku 2019

Autorka: Ing. arch. Zora Pauliniová

Grafický dizajn a ilustrácie: Mgr. art. Zuzana Žúžiová Čupková

Fotografie: Archív IŠUP, Ing. arch. Zora Pauliniová

Neprešlo jazykovou úpravou

Nepredajné

ISBN 978 - 80 - 570 - 1064

MESTO BANSKÁ BYSTRICA
REALIZOVANÉ S FINANČNOU PODPOROU

1 ÚVOD

1.1 Účel manuálu	6
1.2 Čo v publikácii nájdete	7
1.3 Metodika spracovania manuálu	7

2 ANALÝZA PODKLADOV Z PLÁNOVANIA SO ZAPOJENÍM VEREJNOSTI

2.1 Zmapovanie a analýza vybraných publikácií	9
2.2 Zhrnutie odporúčaní z vybraných publikácií	14
2.3 Príklady dobrej praxe z participatívneho plánovania v Banskej Bystrici	16
2.4 Pohľad na participáciu na Slovensku	22

3 MANUÁL PLÁNOVANIA SO ZAPOJENÍM VEREJNOSTI

3.1 Čo je to participácia	27
3.2 Úrovne participácie	29
3.3 Metodika plánovania verejných priestorov	31
3.4 Pomenovanie aktérov participácie v Banskej Bystrici	32
3.5 Participačné metódy	33
3.6 Záver	49

ÚVOD

Účel, obsah
a spracovanie
manuálu

1.1 ÚČEL MANUÁLU

Naším cieľom bolo pripraviť **pripraviť praktický a inšpiratívny materiál**, ktorý ponúkne v zrozumiteľnej a štruktúrovanej podobe skúsenosti z participácie pri územnom plánovaní a pri plánovaní rozvoja miest so zapojením verejnosti tak, aby mohol slúžiť ako východisko pre tých, ktorí v meste Banská Bystrica v daných oblastiach pracujú - konzultantov, facilitátorov, pracovníkov a pracovníčky mesta, ale aj volených predstaviteľov samosprávy, poslankyne a poslancov. Manuál však môže ponúknuť vhľad do témy pre všetkých, ktorí majú o participáciu záujem.

Autorka dokumentu vníma participáciu ako jeden zo **základných princípov demokracie a dobre spravovanej spoločnosti**. Nasledovný materiál je preto spracovaný tak, aby ponúkol východiská a postupy pre cielenejšie využívanie participácie. Zároveň ho však možno stále vnímať ako otvorený dokument, ktorý je možné postupne dopĺňať a zlepšovať.

“ Participácia je pre mňa úplne prirodzená vec vo vzťahu mesto a občan. Tak ako stromy potrebujú vlahu a slnko, tak aj mesto, aby bolo zdravé a silné, potrebuje participáciu.

Eva Ščepková

1.2 ČO V PUBLIKÁCIÍ NÁJDETE

Brožúrka sa skladá z **analytickej a koncepcnej časti** (manuálu). V analytickej časti sme sa pozreli na iné manuály a príručky, ktoré sa venujú participácii pri rozvoji mesta. V súčasnosti existuje v Čechách a na Slovensku viacero publikácií, ktoré participatívne procesy a postupy špecificky upravujú. My sme sa na ne pozreli z viacerých uhlov pohľadu:

- Kto ich pripravil a vydal
- Aký je ich účel
- Aká je ich štruktúra a čo z oblasti participácie ponúkajú
- Ako sú užívateľsky príjemné, zrozumiteľné a aplikovateľné v praxi.

V koncepcnej časti ponúkame pohľad na to, ako by mohla vyzeráť participácia v Banskej Bystrici. Zamerali sme sa na pomenovanie nasledovných vecí:

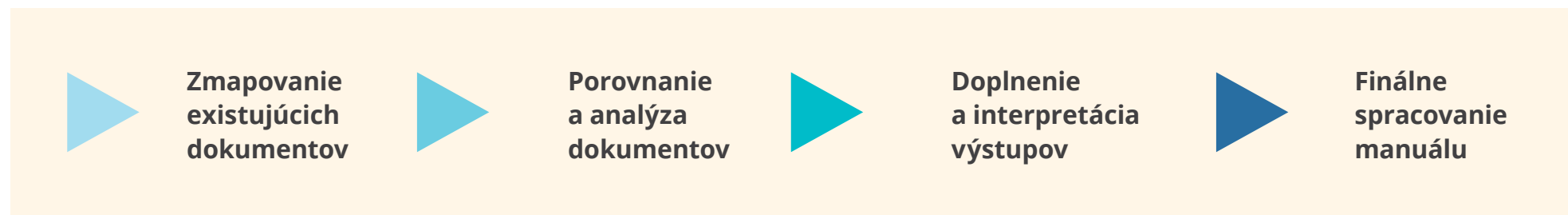
- Aké skúsenosti v tejto oblasti existujú, v čom je Banská Bystrica jedinečná
- Akí aktéri sa do participačných procesov zapájajú, prípadne sú ich nositeľmi
- Na čom možno stavať a čo treba rozvíjať či zmeniť
- Aké participačné prístupy a metódy by bolo vhodné v Banskej Bystrici využiť
- Ako by mohli byť nastavené procesy zapojenia verejnosti, špecificky pre oblasť plánovania

verejných priestorov

- Ako by mohla vyzeráť inštitucionálna, ľudská a technická infraštruktúra, ktorá by participáciu stimulovala.

1.3 METODIKA SPRACOVANIA MANUÁLU

Na získanie vstupov pre výsledný dokument sme navrhli a zrealizovali nasledovný proces:

ANALÝZA PODKLADOV

z plánovania
so zapojením
verejnosti

2.1 ZMAPOVANIE A ANALÝZA VYBRANÝCH PUBLIKÁCIÍ

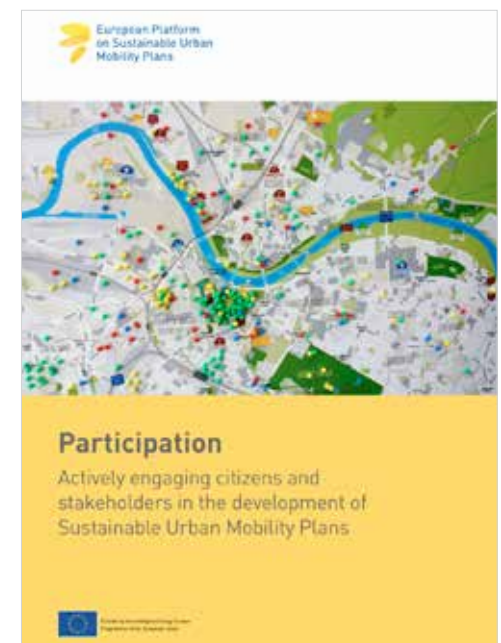
Čoraz častejšie používanie participatívnych prístupov a snaha oprieť sa pri zapájaní verejnosti o zmysluplné dokumenty viedli postupne k príprave materiálov či manuálov, venujúcich sa participácii. V našej publikácii sme preskúmali viacero takýchto dokumentov:

- Manuál participace – jak zapojit veřejnost do plánování města, IPR Praha, 2016
- Participatívne plánovanie na úrovni samosprávy, Spectra, 2014
- Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík, ÚSVROS, 2014
- Plánovanie mesta s tými, ktorí tomu nerozumejú, Slatinka, 2013.

Čo od manuálov očakávame? Väčšinou rýchle zorientovanie v téme, jasné pomenovanie základných princípov skúmanej oblasti, pomocou ktorých sa budeme ľahšie orientovať a systematické, ale zároveň praktické postupy od úrovni stratégií po úroveň metód, ktoré možno v participatívnom plánovaní rozvoja mesta využiť.

Príklady manuálov

Analýza manuálu:

MANUÁL PARTICIPACE – JAK ZAPOJIT VEŘEJNOST DO PLÁNOVÁNÍ MĚSTA

Vydanie

IPR Praha, 2016

Účel publikácie

Manuál participácie v plánovaní mesta, schválený v roku 2016 Radou hl. mesta Prahy je dokument, ktorý zamestnancom pražského magistrátu a úradom mestských častí Prahy a príspevkových organizácií sprostredkúva základné rámce pre zapájanie verejnosti do súčasných procesov územného a strategického plánovania, do tvorby a plánovania verejných priestorov a infraštruktúry mesta.

Adresáti

Zamestnanci Magistrátu, úradov mestských častí Prahy a príspevkových organizácií, odborná i zainteresovaná verejnosť so záujmom o participačné procesy (aktivisti, akademici, investori, občania)

Štruktúra

Publikácia sa skladá z troch častí.

Časť A predstavuje všeobecné princípy, ktorými by sa mal riadiť každý participatívny proces. Zároveň obsahuje praktický návod, ako krok po kroku pripraviť participačný proces na mieru.

Časť B predstavuje tzv. prípadové scenáre pre 6 plánovacích procesov vrátane prípravy strategické-

ho plánu alebo zmeny územného plánu a 4 typizované projekty. Prehľadné schémy ukazujú, kedy je vhodné využiť jednotlivé metódy participácie a ako ich kombinovať.

Časť C opisuje 22 participatívnych metód a pre každú uvádza postup, potrebné zdroje a ich časovú a finančnú náročnosť.

Oproti iným príručkám o participácii kladie tento manuál okrem predstavenia metód dôraz na zostavenie celého participatívneho procesu v súlade s platnou legislatívou a obvyklými postupmi pri stavebno - projekčnej a urbanistickej činnosti.

Využitie

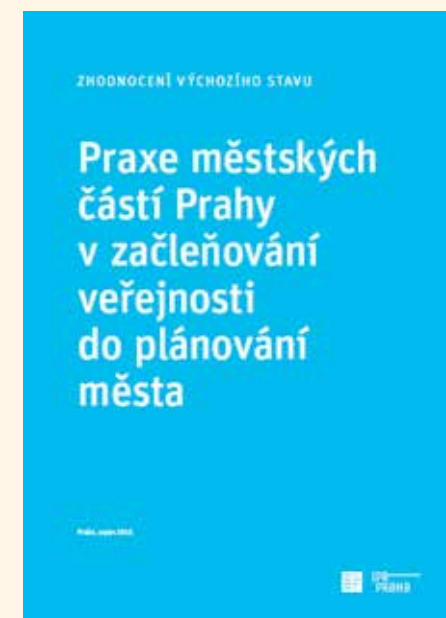
Publikácia „Manuál participace – jak zapojit veřejnost do plánování města“ je důležitým dokumentem, který umožňuje vhlad do témy participativního plánování a jeho základných východísk, ale poskytuje aj základnú praktickú podporu pri plánovaní s využitím participácie.

Publikácia ponúka systémový pohľad na celú problematiku a prehľadným a zrozumiteľným spôsobom, doplneným ilustráciami umožňuje ľahký vstup do témy, pričom sa nevyhýba dôkladnému spracovaniu. Príprave manuálu predchádzalo zmapovanie skúseností mestských častí pri zapájaní verejnosti do plánovania.

Z hľadiska využitia a ako inšpirácia pre manuál participácie pre iné samosprávy je praktickou oporou vo všetkých 3 častiach – ako pri definovaní základných východísk, tak pri nastavení procesov a ponuke metód.

Linky

<http://www.iprpraha.cz/manualparticipace>
http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Analýza manuálu:

PARTICIPATÍVNE PLÁNOVANIE NA ÚROVNI SAMOSPRÁVY – PRÍRUČKA PRE SAMOSPRÁVY

Vydanie

Spectra, 2014

Účel publikácie

Príručka reaguje na situáciu, kedy sa participácia stáva súčasťou plánovacej kultúry na Slovensku, ale zároveň sú s jej praktickou implementáciou problémy. Ponúka preto základné informácie, poznatky a skúsenosti, ktoré sú východiskom pre úspešnú realizáciu participatívnych procesov na Slovensku.

Adresáti

V publikácii nie je jasne vymedzené, kto by mal byť adresátom.

Štruktúra

Publikácia sa skladá zo šiestich kapitol. 1. kapitola ponúka pohľad na to, prečo je participácia dôležitá – autori pomenúvajú súčasné využívanie participácie a jej postupný prienik do plánovacej kultúry na Slovensku. 2. kapitola informuje o plánovacom systéme priestorového rozvoja a plánovacej kultúre, ktoré vytvárajú základný rámec pre zapojenie verejnosti do rozhodovania. 3. kapitola vysvetľuje, čo je to participatívne plánovanie, na akých princí-

poch stavia a pomenúva základné pojmy, ktoré s participáciou súvisia. 4. kapitola prezentuje hlavné faktory úspechu a riziká participácie v podmienkach samosprávy na Slovensku. 5. a 6. kapitola ponúkajú prípadové štúdie zrealizovaných participatívnych procesov (slovenský príklad „Trenčín si Ty“ a viaceré príklady zo Švajčiarska).

Využitie

Príručka prináša pohľad na participáciu v kontexte priestorového a územného plánovania. Veľmi podrobne sa zaoberá systémom manažmentu priestorového rozvoja, územným plánovaním a jeho nástrojmi a fázami územnoplánovacieho procesu. Skúma aj strategické socio – ekonomické rozvojové plánovanie a krajinnoekologické plánovanie a popisuje rôzne typy plánovacích kultúr v Európe.

Nie je však úplne jasné, pre koho je vlastne určená. Viaceré časti príručky sú akademické a skôr definujú teoretické zázemie, rámce a východiská, než praktické postupy pre predstaviteľov samosprávy. Úvodná časť ponúka prehľad východísk participácie v kontexte medzinárodných dokumentov, skúma Aarhuský dohovor a jeho piliere a vysvetľuje niektoré kľúčové pojmy (verejnosť, stakeholder, zainteresované skupiny).

Praktickejším výstupom publikácie sú časti, ktoré sa venujú participatívnym metódam a technikám. Nie je však jasné, v akom procese, v akej úrovni zapojenia a za akých podmienok ich možno využiť. Zaujímavá je prípadová štúdia z Trenčína, ktorá prináša poučenia z dlhodobého procesu zapojenia verejnosti. Asi najprínosnejšou časťou je spracovanie prípadových štúdií – participatívnych procesov zo Švajčiarska, ktoré zrozumiteľne popisujú situáciu, tému, ktorej sa proces venoval, ciele procesu, postup i samotné zapojenie verejnosti.

Link

http://www.spectra-perseus.sk/index.php/content/download/20816/126330/file/participativne_planovanie_prirucka.pdf

Analýza manuálu:

PRAVIDLÁ ZAPÁJANIA VEREJNOSTI DO TVORBY VEREJNÝCH POLITÍK - MANUÁL

Vydanie

ÚSVROS, 2014

Účel publikácie

Cieľom publikácie je umožniť efektívnejšie zapájanie verejnosti do tvorby verejných politík a podporiť pravidelný a kvalitný dialóg medzi verejnou správou a občianskou spoločnosťou pri tvorbe a realizácii legislatívnych a exekutívnych opatrení orgánov štátnej správy a samosprávy.

Adresáti

Pracovníci verejnej správy, ktorí organizujú účasť verejnosti pri tvorbe a prijímaní verejných politík, dosiaľ však nevedli dlhodobý proces participácie verejnosti.

Štruktúra

Materiál sa skladá z viacerých častí. V 1. a 2. časti (Úvod; Kontexty občianskej spoločnosti a verejnej správy v SR z hľadiska potenciálu pre participáciu: všeobecné východiská problematiky) autori definujú, na základe akých legislatívnych, spoločensko-historických a politických rámcov vznikol a aká bola genéza jeho vzniku.

V 3. časti – Manuáli autori pomenúvajú základné

predpoklady úspešného zapájania občanov do tvorby verejných politík, akými sú presvedčenie predstaviteľov verejnej správy o skutočnej prospešnosti zapájania, zabezpečenie zrozumiteľnosti procesu, dostatočný čas a zdroje.

Publikácia predstavuje celkový postup tvorby verejnej politiky za účasti verejnosti. Podľa úrovne zapojenia sa tvorba politiky môže realizovať vo forme štyroch scenárov. V manuáli možno nájsť, o akej úrovni participácie pri jednotlivých scenároch hovoríme, aké sú ciele procesu, aké aktivity treba realizovať a pomocou akých nástrojov sa to môže udiť. Ide o nasledovné scenáre:

1. Verejnosť je informovaná o tvorbe verejnej politiky (informovanie)
2. Verejnosť sa zúčastňuje na diskusii o alternatívach verejnej politiky (konzultovanie)
3. Verejnosť sa zúčastňuje na rozhodovaní o verejnej politike (Reálna participácia – zapojenie do rozhodovania)
4. Verejnosť sa podieľa na dosahovaní dohody o prioritách verejnej politiky, ako aj na jej realizácii

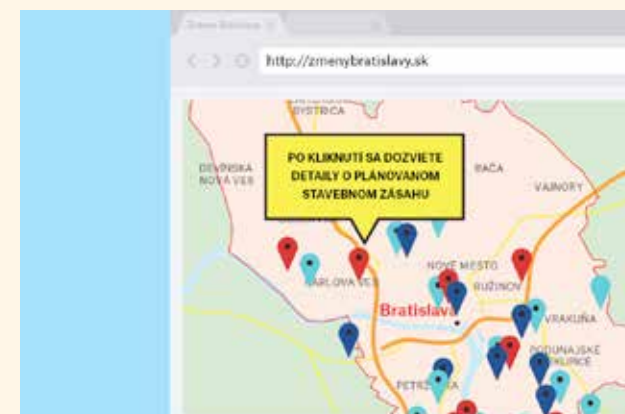
Využitie

Manuál je dokumentom, o ktorý sa môžu oprieť predstavitelia verejnej správy pri participačných

procesoch. Pozitívne hodnotíme jeho jasné zakotvenie ako v teoretických východiskách, tak previazanie na praktické výstupy. To, kde vnímame možnosti zlepšenia je vizualizácia procesov – grafické spracovanie, ktoré by oveľa zrozumiteľnejšou formou umožnilo porozumenie a porovnanie procesov.

Link

https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/participacia/2014/05/Pravidla-zapajania-verejnosti_verejne-politiky.pdf

Analýza manuálu:

PLÁNOVANIE MESTA S TÝMI, KTORÍ TOMU NEROZUMEJÚ

Vydanie

Združenie Slatinka, júl 2013

Účel publikácie

Publikácia vznikla v rámci projektu Čiary na mape, realizovaného združením Slatinka. Cieľom nebolo spracovať odbornú publikáciu o územnom plánovaní a participácii mladých ľudí, ale pripraviť materiál, príručku, ktorou sa možno inšpirovať pri zapájaní detí a mladých ľudí do rozhodovania.

Adresáti

Mladí ľudia, ľudia, pracujúci s mládežou, pracovníci a pracovníčky samospráv.

Štruktúra

V úvode publikácie autori vysvetľujú, v akom kontexte sa na miestnej úrovni odohráva územné plánovanie, čo je jeho cieľom a aká je rola samosprávy a verejnosti v územnom plánovaní a v zapojení doň. V časti *O projekte* „Čiary na mape“ publikácia pomenúva dôvody, prečo je v územnom plánovaní dôležité aj zapojenie menej viditeľných skupín (tzv. skupín na okraji). Prijímanie rozhodnutí o rozvoji mesta či o verejných priestoroch bez tých, ktorých sa to najviac týka, vedie k nevhodnému plánovaniu,

ktoré nie je v súlade s potrebami viacerých skupín obyvateľov a obyvateľiek.

V časti Všeobecne o participácii detí a mladých ľudí sa dozvieme, ako autori a autorky vnímajú participáciu, prečo je dôležitá a prečo musia byť ľudia zapojení do verejného rozhodovania. V časti Nástroje na informovanie aj zistenie informácií od verejnosti pre tvorbu územných plánov nájdú čitatelia ponuku viacerých metód, ktoré možno použiť pri participácii detí. Ide o nástroje, ktoré sú využiteľné ako pri mapovaní a zbere informácií (Občianske mapy, výstavy, dotazníky a ankety hodnotenie kvality verejného priestoru), pri sprostredkovaní názorov (riadená predstavivosť) i pri tvorivom plánovaní (World café, plánovacie stretnutia). Každá z metód je spracovaná do prehľadnej štruktúry – informácie hovoria o účele, na ktorý sú metódy využité a kto je cieľovou skupinou, kedy a kde možno metódu použiť a aké pomôcky sú potrebné, aký je postup pri aktivite a aké výstupy dosiahneme. Každá z metód je ilustrovaná fotografiami.

V prílohách môžu čitatelia a čitateľky nájsť podnety, ako vyvolať záujem detí a mladých o mesto, kde žijú. Pre ľudí zo škôl a neziskoviek, ktorí by sami

radi pracovali s deťmi, sú pripravené pracovné listy z niektorých aktivít a pracovné výstupy.

Využitie

Publikácia prehľadným a príjemným spôsobom ponúka vstup do témy participácie, zameranej najmä na deti. Tí, čo sa rozhodnú ju prečítať, odnesú si nielen základné informácie o územnom plánovaní či participácii, ale aj odporúčania, ako deti zapájať, vychádzajúce zo skúsenosti autoriek. V rámci publikácie sú použité aj konkrétne výstupy z aktivít realizovaných s deťmi a mladými ľuďmi v predchádzajúcich projektoch Združenia Slatinka. Pre tých, ktorí by si veci chceli priamo vyskúšať, sú k dispozícii praktické postupy, aké metódy použiť a na aký účel.

Link

www.slatinka.sk/assets/Program/Planovanie-mesta-2.pdf

2.2 ZHRNUTIE ODPORÚČANÍ Z VYBRANÝCH PUBLIKÁCIÍ

Na základe analýzy skúmaných príručiek sme sa rozhodli koncipovať manuál participácie ako praktickú publikáciu, ktorá zrozumiteľným a prehľadným spôsobom vysvetlí základné východiská a princípy participácie a ponúkne konkrétne nástroje, ako realizovať plánovanie verejných priestorov a ďalšie témy, zamerané na rozvoj mesta so zapojením verejnosti.

Konkrétnejšie to znamená:

- **Definovať kontext participatívneho plánovania** a zamerať sa na praktické rámce, ktoré tento kontext tvoria.
- **Jasne pomenovať, pre koho je publikácia určená.**
- **Ukázať význam participácie a príklady dobrej praxe** s participatívnym plánovaním, ktoré ukážu, prečo je dobré a žiaduce verejnosť zapájať.
- **Vymedziť oblasti**, v ktorých sa môže participatívne plánovanie realizovať.
- **Popísať procesy**, pomocou ktorých možno participáciu realizovať. Pomocou grafického spracovania vizualizovať procesy tak, aby sa záujemcovia o participáciu ľahko orientovali v postupoch, časových rámcoch a vrstvách procesov.
- **Popísať participačné metódy a techniky** tak, aby čitatelia porozumeli ich využitiu a zároveň aby bolo jasné, v akom procese, v akej úrovni zapojenia a za akých podmienok ich možno špecificky využiť.
- **Vysvetliť, kto sú aktéri participácie** a ako pracovať so špecifickými skupinami stakeholderov (s deťmi, s ľuďmi so špecifickými potrebami ai.).

„Participácia je pre mňa východiskom z pocitov bezmocnosti a nespokojnosti s vecami, ktoré sa ma týkajú. Dáva mi možnosť nejakou formou prispieť k želanej zmene.“

Miroslav Šimkovič

2.3 PRÍKLADY DOBREJ PRAXE Z PARTICIPATÍVNEHO PLÁNOVANIA V BANSKEJ BYSTRICI

Skúsenosť so zapojením verejnosti do plánovania má už v Banskej Bystrici dlhšiu tradíciu, najmä vďaka mnohým občianskym združeniam, spolkom a nadáciám, ktoré tu sídlia a aktívne rozvíjajú svoju činnosť. Krátky prehľad plánovacích procesov a aktivít s využitím participácie ukazuje, na čom všetkom už možno v meste stavať a aká bohatá je tu skúsenosť s rôznymi formami zapojenia verejnosti.

Napriek tomu, že v tejto kapitole uvádzame prehľad aktivít len za posledné 3 – 4 roky, radi by sme pripomenuli činnosť nadácie Ekopolis a občianskeho združenia VOKA, ktoré začali s participáciou už oveľa skôr. **Nadácia Ekopolis** podporuje od r. 2005 prostredníctvom programu **PrieStory** (www.priestory.sk) projekty, zamerané na úpravu verejných priestorov so zapojením verejnosti od fázy plánovania až po úpravu riešeného verejného priestoru. Okrem finančných prostriedkov bolo v rámci programu súčasťou podpory najmä metodické vedenie plánovacích procesov

s využitím metodiky organizácie Project for Public Spaces (USA, NY).¹

Vidiecka organizácia pre komunitné aktivity je sieťou členských organizácií a jednotlivcov zaoberajúcich sa rozvojom vidieka. K cieľom združenia VOKA, ktoré začalo rozvíjať svoje aktivity v roku 1997, patrilo okrem iného povzbudzovať a podporovať demokraciu a aktivizovať obyvateľov a ich účasť na procesoch plánovania a rozhodovania. V roku 2006 dokonca získala VOKA cenu za podporu miestnej demokracie. Ocenená bola za zavádzanie a uplatňovanie takých metód a procesov v praxi, ktoré motivujú občanov zaujímať sa o veci verejné, podieľať sa na rozhodovaní a vytvárať aktívnu občiansku spoločnosť.

¹ <http://www.ekopolis.sk/mesta-pre-ludi/verejne-priestory>

V Banskej Bystrici sa participatívne prístupy využili pri tvorbe viacerých verejných politík.

2015

- Tvorba **Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja** s využitím participatívneho prístupu. Tvorby sa zúčastnili 4 pracovné skupiny, do ktorých boli zapojení zástupcovia a zástupkyne verejného a súkromného sektora. Okrem pracovných skupín sa zapojenie verejnosti uskutočnilo aj prostredníctvom dotazníkových prieskumov a verejných stretnutí.
- Na príprave **Komunitného plánu sociálnych služieb na roky 2015-2020** sa podieľala samospráva, občianske združenia, aktívne v sociálnej oblasti a zástupcovia a zástupkyne verejného a súkromného sektora. Spolu bolo zapojených 5 pracovných skupín.
- Od roku 2015 funguje v meste aj **participatívny rozpočet**, ktorého iniciátorom a koordinátorom je M. Šimkovič. Príprava participatívneho rozpočtu trvala asi rok a do diskusie sa zapojili obyvatelia, poslanci a poslankyne a združenie Utopia.

2016

- **Tvorivý workshop „Verejné priestory v Banskej Bystrici dnes - a zajtra?“** organizovali a viedli zároveň experti a expertky neziskovej organizácie IŠUP so skúsenosťami z participácie - M. Bernátová, P. Rusnák, E. Ščepková a M. Šimkovič. Na workshope sa zúčastnili ľudia zo samosprávy, mestského úradu, občianskych združení, architekti a architektky a ďalší odborníci rôznych profesií. Diskusia sa zamerala na súčasný stav, pozitívne a negatívne príklady riešenia verejných priestorov v Banskej Bystrici a na ich užívateľov a užívateľky; priniesla aj príklady dobrej praxe z iných miest na Slovensku a v zahraničí. Dôležitým výstupom bolo identifikovanie tých verejných priestorov v meste, ktoré potrebujú zmenu.
- **Akčný plán sociálnych služieb** – na jeho tvorbe sa podieľali sociálny odbor MsÚ a subjekty, aktívne v sociálnej oblasti.
- **Parkovacia politika na sídliskách v Banskej Bystrici** – na túto tému sa uskutočnili 3 verejné prerokovania s občanmi a občiankami za účasti primátora, ďalších predstaviteľov vedenia mesta a odborníkov na dopravu. Na stretnutiach boli predstavené zámery, týkajúce sa prípravy parkovacej politiky (štúdia statickej dopravy).

Vedenie mesta na túto tému otvorilo s obyvateľmi sídlisk Sásová, Fončorda a Radvaň diskusiu. Zbieranie pripomienok k návrhu parkovania sa uskutočnilo prostredníctvom občianskych rád, ale aj iných komunikačných kanálov. Napr. do prípravy verejného prerokovania na sídlisku Radvaň sa zapojila aj Občianska rada Radvaň a koordinátor P. Rusnák – súčasťou bola analýza, rozpracovanie a verejná diskusia, a následne spracovanie výsledného riešenia.

Interaktívna škola urbanizmu a územného plánovania
Vás
pozyva na
WORKSHOP

**Verejné plánovanie
na sídlisku Radvaň**

KEDY: 14. novembra 2017 o 17:00
KDE: Polifunkčný objekt SZU, Bernolákova 8

**PROGRAM
OD 17:00 DO 19:00**

- dozviete sa, čo je to verejná plánováreň a aké sú jeho princípy a kroky
- vyskúšate si ho v praxi a spoločne vytvoríme návrh koncepcie ústrednej detských ihrísk v Radvaňi

Občianska rada Radvaň
Workshop je organizovaný v spolupráci s Občianskou radou Radvaň

A map of the Radvaň residential area showing the location of the workshop. The map is overlaid on a red background with text.

VÁŠ NÁZOR JE DŮLEŽITÝ

PRIMÁTOR JÁN NOSKO
POZYVA VŠETKYCH BANSKOBYSTRICANOV NA

**VEREJNÉ PREROKOVANIE
PARKOVACEJ POLITIKY
NA SÍDLISKÁCH**

30. marec 2016 – Sásová
ZŠ Sitniarská 32, 18:00 hod.

11. apríl 2016 – Fončorda
ZŠ Moskovská 2, 18:00 hod.

14. apríl 2016 – Radvaň
ZŠ Radvanská 1, 18:00 hod.

Icons representing different types of vehicles and accessibility: a yellow car, a grey car, a red car, a white car, a wheelchair, and a person pushing a stroller.

Verejné plánovanie
na sídlisku Radvaň

2017

- V roku 2017 pripravila Interaktívna škola urbanizmu a územného plánovania (IŠUP), n.o. **4 workshopy na témy verejná zeleň, pešia doprava, voda v meste a komunitné plánovanie na sídlisku Radvaň**, opäť so zapojením aktivistov a expertov či expertiek.
- Účastníci workshopu **“Zeľeň v Banskej Bystrici: ako ďalej?”** vytypovali návrhy na priestory, ktoré by v čase klimatickej zmeny potrebovali v Banskej Bystrici obnovu, najlepšie v spolupráci s obyvateľmi a s využitím participatívneho plánovania (vnútrobloky, priestory pri vodných tokoch a Mestský park). Workshopu sa zúčastnilo vyše 25 ľudí, medzi nimi poslanci, odborníci a odborníčky z praxe, ľudia zo samosprávy a občania.
- Na **workshope “Mesto (aj) pre peších - realita, alebo sen?”** vytvorili účastníci a účastníčky zoznam najviac používaných peších trás v Banskej Bystrici a pomenovali najčastejšie bariéry pešieho pohybu v meste. Z diskusie vznikol zoznam odporúčaní, čo treba spraviť pre zlepšenie súčasného stavu a organizátori ich spolu s výstupmi z workshopu o zeleni prezentovali primátorovi J. Noskovi.

- Cieľom **workshopu “Voda v meste v 21. storočí”** bolo prezentovať dobré príklady využitia vody v urbanizovanom prostredí z iných krajín a diskutovať o možnostiach zlepšenia prístupu k vode v meste Banská Bystrica.
- **Workshop “Detské ihriská v Radvani”** zorganizoval IŠUP, n.o. v spolupráci s Občianskou radou Radvaň, ktorá si chcela urobiť spoločný názor na budúcnosť detských ihrísk na sídlisku. V štruktúrovanej diskusii nad mapami sa pracovné skupiny zhodli na tom, ktoré detské ihriská by mali byť centrálnymi, ktoré lokálnymi a ktoré by sa mohli zrušiť, pretože sa nepoužívajú. Podnety

z diskusie sa stali východiskom pre pripravovanú koncepciu detských ihrísk v Banskej Bystrici.

- Plánovacie stretnutia **“Relaxačná zóna Tajovka na sídlisku Fončorda”** zorganizovala Banskobystrická cykloiniciatíva OCI BB. Prvé stretnutie k úprave zanedbanej a zarostenej zóny pri potoku Tajovka, ktorá by mala slúžiť viacerým komunitám, bolo zamerané na zber námetov dlhodobu nevyužívanej a zanedbanej zóny, cieľom druhého bolo identifikovať priority a dosiahnuť zhodu pri návrhu riešenia.

*Plánovanie relaxačnej cyklozóny Tajovka na Fončorde,
november 2017.*

*Príprava koncepcie detských ihrísk v Radvani,
november 2017*

2018

- **Audit Advance** v meste Banská Bystrica v rámci Národného projektu Úradu splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti realizovala Nadácia Ekopolis s koordinátorkou A. Štulajterovou. Audit ADVANCE je praktický hodnotiaci nástroj na zlepšenie plánov trvalo udržateľnej mobility v mestách, ktorý ponúka metodiku systematického hodnotenia pre prípravu kvalitného plánu udržateľnej mobility. Audit sa uskutočnil so zapojením verejnosti - uskutočnilo sa 5 verejných diskusných stretnutí.
- **Revitalizácie sídliskových vnútroblokov** - vnútrobloku Tulska na Fončorde² a vnútrobloku Tatranská, Sitnianska a Strážovská v Sásovej, kde samospráva pripravila verejnú prezentáciu a diskusiu tak, aby podnety občanov prispeli k návrhu, ktorý sa mal uchádzať o eurofondy. Revitalizáciu vnútrobloku Wolkerova zase iniciovali poslankyne Hana Kasová a Lucia Skokanová.

² <https://mybystrica.sme.sk/c/20883670/mesto-chce-poznat-nazory-ludi-na-revitalizaciu-vnutrobloku-tulska-moskovska.html>

K participácii možno prirátať aj **činnosť aktívnych občianskych rád, hlavne OR Fončorda, OR Radvaň a OR Sásová**, ktoré zbierajú podnety občanov a občianok a sprostredkujú ich poslancom z výborov mestských častí. **Spoluprácu výborov mestských častí, občianskych rád, združení, občanov, ale aj komunitných centier** možno v Banskej Bystrici pokladať za jedinečné východisko, na ktorom treba pri rozvíjaní participácie stavať.

Na základe uvedených skúseností zo zapájania verejnosti možno povedať, že aj v Banskej Bystrici, podobne ako v iných mestách, existujú oblasti, v ktorých je pri rozvoji mesta možné a zároveň potrebné rozvíjať participáciu. Ide o tieto oblasti:

1. **Participácia pri príprave investičných zámerov** - cieľom je efektívne využiť verejné zdroje, dosiahnuť kvalitnejšie výstupy a predísť konfliktu s verejnosťou (petície, protestné zhromaždenia, súdne spory) tak, ako sa už viackrát v Banskej Bystrici stalo pri zámeroch, ktoré neboli vopred konzultované s verejnosťou (výstavba v parkoch, budovanie protipovodňovej ochrany pri rieke Hron).
2. **Participatívne plánovanie konkrétnych verejných priestorov** - parkov, ihrísk, námestí, ulíc či rekreačných zón, alebo oživenie a re-

Dôležitú formu participácie predstavuje aj činnosť **Rady študentov** mesta Banská Bystrica a **Rady primátora mesta pre mimovládne neziskové organizácie**, ktoré zabezpečujú prenos informácií a podnetov smerom k samospráve, ale zároveň umožňujú vzájomný dialóg.

vitalizácia vnútroblokov. Verejné priestory užívané širšou verejnosťou, ale aj cieľovými skupinami, ktoré si zaslúžia našu pozornosť (deti, seniori, ľudia so špecifickými potrebami pohybu a orientácie) by sa mali plánovať tak, aby spĺňali nároky spomenutých skupín a aby umožnili inklúziu - otvorené a priateľské zapojenie ľudí do fyzického priestoru i celého organizmu mesta.

3. **Tvorba komplexnejších stratégií pri rozvoji mesta** - so zapojením širšej, organizovanej i expertnej verejnosti by sa mali pripravovať koncepcie rozvoja detských ihrísk, verejných priestorov, stratégie a akčné plány adaptácie mesta na zmenu klímy, koncepcie bezbariérového, pešieho či cyklistického pohybu, ale aj iné verejné politiky.

2.4 POHĽAD NA PARTICIPÁCIU NA SLOVENSKU

Aby sme vedeli pomôcť nastaviť prístupy, ako by sa mala verejnosť do plánovania rozvoja mesta zapájať, ponúkame pohľad na to, čo sa v tejto oblasti deje na Slovensku. Oprieme sa o prieskum, ktorý sme o zapájaní verejnosti do rozhodovania realizovali pre Úrad splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti v roku 2018.

ROZŠÍRENIE PARTICIPÁCIE NA SLOVENSKU

Hoci sa na Slovensku postupne objavujú viaceré **príklady dobrej praxe** pri zapájaní verejnosti do plánovania a rozhodovania (do tvorby verejných politik) a dokonca aj niektoré príklady **systemového zavádzania participácie**, možno povedať, že participácia na Slovensku nie je zatiaľ plošne rozšírená či hlboko zakotvená a nerealizuje sa vždy na profesionálnej úrovni. Dokonca ani tam, kde už ľudia majú skúsenosti s participáciou, nemôžeme hovoriť o hlbokom vnútornom porozumení a osvojení si východísk participácie.

Kde sa teda s participáciou stretávame? V mestách a

obciach samosprávy postupujú v duchu zákona a tam, kde to legislatíva definuje, uskutočňujú zapojenie verejnosti. Predstavitelia samosprávy pripravujú rôzne strategické dokumenty (programy rozvoja, územné plány, komunitné plány rozvoja sociálnych služieb), ktoré vyžadujú zapojenie verejnosti, angažovanosť však vidíme skôr pri informovaní, získavaní podnetov a informácií či v nepravidelnom vedení verejných stretnutí, než v systémovom a širokom využívaní participácie. Aj na úrovni preneseného výkonu štátnej správy v samospráve (napr. stavebné úrady) sa vynárajú možnosti, ako pomocou informovania a zapojenia verejnosti predísť rôznym konfliktom (protesty, petície, súdne spory), tieto sa však často nevyužívajú. Bežnou oblasťou využívania participácie sú procesy pripomienkovania vznikajúcej legislatívy či iných verejných dokumentov. Ide o **presadzovanie participatívnych prístupov pri tvorbe strategických dokumentov a verejných politik** a zapojenie partnerov a expertov zo súkromného i občianskeho sektora. V niektorých mestách existuje na úrovni samosprávy spolupráca s mimovládnyimi organizáciami na spoločných projektoch, ktorých súčasťou je participatívne plánovanie.

Častejšie sa objavujú príklady, ktoré robí systémovejšie niekoľko miest a ktoré sú vnímané ako lídri participácie, napríklad Trnava, Hlohovec (participatívny rozpočet, plánovanie verejných priestorov), Banská Bystrica (participatívny rozpočet, príprava PHSR, Komunitného plánu sociálnych služieb, Konceptie rozvoja školstva) a Zvolen (príprava, monitorovanie a hodnotenie PHSR rôznych tematických koncepcií); spomínajú sa aj mestá ako Prešov (príprava manuálu verejných priestorov), ale aj pozitívne príklady z niektorých mestských častí Bratislavy (MČ Karlova Ves, Nové Mesto, Rača). Je zaujímavé, že veľkú popularitu získali participatívne rozpočty, ale tak, ako sú realizované v mnohých mestách, často postrádajú dôležité aspekty participácie.

Ak by sme mali **celkovo pomenovať situáciu pri využívaní participácie verejnosti pri tvorbe verejných politik**, videli by sme, že zapojenie verejnosti v tejto oblasti sa postupne presadzuje na viacerých úrovniach (miestnej, regionálnej i národnej) a postupne sa objavujú príklady dobrej praxe, mnohokrát však ide skôr o epizodické prípady.

Samospráva (miestna i regionálna) má možnosť oprieť sa v kontexte existujúcej legislatívy pri svojom rozhodovaní o názor verejnosti a presadiť kvalitnú realizáciu participatívneho procesu. Súčasná situá-

cia však umožňuje ísť aj nad rámec súčasnej legislatívy, najmä tam, kde volení predstavitelia naplňajú svoju samosprávnu funkciu. Participatívne plánovanie sa plne nevyužíva ani tam, kde to zákon zakotvuje a kde existuje metodická podpora (napríklad pri tvorbe PHSR) a zapojenie verejnosti sa rozvíja skôr na nižších úrovniach participácie (informovanie, pripomienkovanie). Ešte stále nemôžeme na Slovensku hovoriť o systémovom zavedení či plošnom rozšírení participačných postupov, alebo o využívaní vyšších úrovní participácie (spolupráca, zapojenie, delegovanie).

Povinnosť prípravy verejných politík so zapojením verejnosti³ je v mnohých prípadoch daná zákonom a vytvára priestor pre aktivity v tejto oblasti. **Nad rámec zákonov**, ktoré veci v niektorých oblastiach špecifikujú, môže ísť najmä miestna a regionálna samospráva tam, kde naplňa svoju samosprávnu funkciu. Tam, kde je samospráva (ako volení predstavitelia, tak zamestnanci) motivovaná a informovaná, otvára sa množstvo príležitostí. Na úrovni miestnej a regionálnej samosprávy sa v rôznej miere využívajú mnohé nástroje, ktoré zapojenie verejnosti umožňujú - **participatívne procesy** prípravy príslušných verejných politík, **účasť v odborných komisiách**, ktoré

³ Analýzu legislatívneho prostredia Slovenskej republiky z hľadiska možnosti uplatňovania participatívnych prístupov realizovala v rámci Národného projektu participácie organizácia Via Iuris.

pracujú ako poradné orgány miestnych i regionálnych zastupiteľstiev, aj v ad hoc zriadených **tematických komisiách či poradných výboroch**; ako aj pravidelné, tematické **verejné stretnutia s občanmi**. Miestna samospráva môže navyše sama systémovo nastaviť zapojenie verejnosti a získavať podnety a názory obyvateľov rôznorodými spôsobmi, dôležitá je jej aktívna rola a pochopenie významu participácie.

BARIÉRY A PRÍLEŽITOSTI PARTICIPÁCIE

Samospráva často nemá prehľad o tom, na akých úrovniach sa môže participácia rozvíjať, kto je vlastne zainteresovaná verejnosťou a aké možné nástroje možno pri participatívnej príprave verejných politík využívať. Nejde tu len o **chýbajúce zdroje**, ktoré by takéto rozšírenie participačných postupov umožnili (čas, financie, odborníci), ale často aj o **bariéry** na úrovni postojov, keď tí, čo by mali zapojenie verejnosti stimulovať, sa s ním nestotožňujú a nevidia jeho zmysel.

Často prevažujú zle navrhnuté alebo zle vedené procesy, procesy príliš formálne a s nejasnými cieľmi, nejasné očakávania od procesov a obavy z ich zvládnutia. Často nie je vopred jasné, ako sa naloží s

výsledkami procesov. Kvôli politickým tlakom a previazaniu politického cyklu s výmenou rôznych úrovní manažmentu absentuje kontinuita procesov.

V procesoch nie sú dobre identifikovaní a prizvaní aktéri z MVO či z verejnosti. Samospráva niekedy nevie, čo je možné od účastníkov očakávať a vyžadovať, vo vzťahu k občanom sa objavuje nedôvera. Komunikácia samospráva – občan je často nedostatočná.

Občania často vôbec nevedia, že sa môžu zapojiť. Zapojenie nepovažujú za dôležité, alebo naň nemajú čas, pretože ide o časovo náročné postupy. Niektoré skupiny sa niekedy nevedia k téme vyjadriť. Chýba totiž kultúra vyjadrovania sa k veciam verejným, ochota sa aktívne zapájať do vecí. Výchova k aktívnemu občianstvu je nedostatočná. Ľudí so znevýhodnením nikto na participáciu nepripravuje.

Predstavitelia verejnej správy nepoznajú rôzne participačné metódy a nerozumejú ani tomu, ako ich v ktorých situáciách použiť. Nedostatočná vôľa k participácii na strane úradníkov môže prameniť z neúspešnej skúsenosti či z chýbajúcich kompetencií, neexistuje prehľad príkladov dobrej praxe, ktoré sa realizovali na iných úradoch.

Objavujú sa však aj **príležitosti na rozvoj participácie** – postupne sa mení legislatíva; rozvíjajú sa

občianska spoločnosť, v ktorej nachádzajú miesto inšpirácie zo zahraničia i Slovenska a objednávka z medzinárodného prostredia na zavádzanie participácie.

Príručky a manuály – by mali na súčasnú situáciu reagovať. Mnohí volení predstavitelia a predstavitelky samosprávy, ale aj zamestnanci a zamestnankyne samosprávy by radi využívali participatívne prístupy, ak by mali k dispozícii podporné nástroje.

„ Aj keď je participácia náročnejší a dlhší proces, má svoj zmysel aj pri predchádzaní budúcich možných konfliktov. Pomáha zistiť a akceptovať názory a potreby rôznych cieľových skupín: mladších i starších, žien i mužov, chlapcov aj dievčat, motoristov, rýchlo, či pomaly chodiacich i nechodiacich, športovo i nešportovo založených, jednotlivcov i rodín atď.

Magdaléna Bernátová

Do plánovaniu parka sa môžu zapojiť aj malé deti – stačí vybrať vhodnú metódu.

Súčasťou participatívneho rozpočtu sú aj spoločné stretnutia, na ktorých sa diskutuje o kritériách, pomocou ktorých sa budú zapojené projekty posudzovať.

PROJEKT
 Projekt architektury i zagospodarowania terenu dla stacji metra i przystanków w Warszawie, ul. Żelazna i ul. Żelazna - ul. Żelazna - ul. Żelazna.

OPIS
 Projekt architektury i zagospodarowania terenu dla stacji metra i przystanków w Warszawie, ul. Żelazna i ul. Żelazna - ul. Żelazna - ul. Żelazna.

OPIS
 Projekt architektury i zagospodarowania terenu dla stacji metra i przystanków w Warszawie, ul. Żelazna i ul. Żelazna - ul. Żelazna - ul. Żelazna.

MANUÁL PLÁNOVANIA SO ZAPOJENÍM VEREJNOSTI

Úrovne participácie
Metodika plánovania
Aktéri
Metódy

3.1 ČO ROZUMIEME POD PARTICIPÁCIOU?

Keď sme pred viacerými rokmi plánovali v rámci programu Priestory s Nadáciou Ekopolis a v spolupráci s miestnymi iniciatívami a združeniami verejných priestorov v mnohých mestách a obciach na Slovensku, snivali sme o dobe, keď nebudú iniciátorom takýchto zmien len občania a iniciatívy, ale aj samotná samospráva. Dnes už existuje množstvo príkladov, kedy samospráva či dokonca súkromný sektor (nadácie, investori) participáciu verejnosti v rozhodovaní vo svojej práci využívajú.

Je zaujímavé pozorovať, ako sa pojem „participácia“ postupne presadzuje vo verejnej i odbornej diskusii a ako začínajú samotné samosprávy a ďalší dôležití hráči tento koncept využívať aj v praxi. Samospráva realizuje prieskumy, verejné stretnutia či participatívne procesy so zapojením skúsených facilitátorov a sama začína budovať svoje odborné kapacity v tejto oblasti.

ČO NIE JE PARTICIPÁCIA?

Participácia nie je jednorazový akt, ako napríklad zvolanie verejného stretnutia, kde ľudia hlasujú o tom, čo v území chcú a nechcú, ale oveľa komplexnejší a sofistikovanejší prístup, ktorého cieľom je umožniť zmysluplné zapojenie verejnosti do plánovacích a rozhodovacích procesov. Pred časom sme sa stretli so situáciou, keď sa neskúsení facilitátori nechali na verejnom stretnutí prevládať obyvateľmi malého bratislavského námestia a sľúbili im, že iba tí, čo bývajú na námestí, budú rozhodovať o tom, ako sa priestor upraví. Jedna skupina občanov hlasovaním znemožnila druhej skupine občanov zapojiť sa do ankety. O vylučovaní z participačného procesu by však občania nemali rozhodovať. Ak je

nositeľom procesu samospráva, má legitímne právo rozhodnúť, do akej miery participáciu verejnosti otvorí – mala by to však robiť transparentne a svoje rozhodnutia zverejniť a zdôvodniť.

KDE SA S PARTICIPÁCIOU VEREJNOSTI STRETÁVAME?

Občianska participácia (v širšom kontexte participácia verejnosti – public participation) je koncept či prístup, pod ktorým môžeme rozumieť **politický princíp** (účasť na voľbách), ale aj **spoločenskú prax** (združenia občanov, spolky). V kontexte územnoplánovacích procesov a problematiky rozvoja mesta sa na zapojenie verejnosti pozeráme ako na principiálne východisko „**good governance**“, ktoré hovorí, že v dobre spravovanej spoločnosti by mali mať tí, ktorí sú niečím ovplyvnení, možnosť sa k tomu aj vyjadriť. V praxi môžeme navyše participáciu vnímať ako **systém manažérskych nástrojov** na zapojenie ľudí do procesov plánovania a verejného rozhodovania – do tvorby verejných politík, stratégií či koncepcií na najrôznejších úrovniach. (Potapchuk, Barber, Fung, Wright, Pateman)

Viaceré zákony na Slovensku definujú základnú úroveň participácie (napríklad účasť v rámci zákona o EIA či záväzné prerokovania v rámci územného plánovania), predstavitelia verejnej správy sa

“Participácia je akýkoľvek proces, ktorý zapája verejnosť do riešenia problémov alebo rozhodovania a využíva vstupy verejnosti pre prijatie rozhodnutí. Občianska participácia využíva obojsmernú komunikáciu a umožňuje riešenie problému s cieľom dosiahnuť lepšie a prijateľnejšie rozhodnutia.

(International Association for Public Participation, 2007; IAP2 Core Values).

však na ňu občas pozerajú len ako na nutné zlo, s ktorým sa treba vysporiadať. Bolo to však často práve zapojenie a aktivizácia občanov, ktoré zabránili realizovať nevhodné investičné zámery. Tam, kde sa názor verejnosti nerešpektoval, čelíme dnes negatívnym zásahom s rozsiahlymi dôsledkami na verejné zdroje, verejný priestor i na samotný rozvoj mesta. Dosvedčuje to príklad výstavby električkovej trate popri Chorvátskom ramene v Bratislave, kde verejnosť veľmi kompetentne vystúpila proti výstavbe štvorprúdovej cesty, či príklad Kamenného námestia v Bratislave, kde sa aj vďaka tlaku verejnosti podarilo zastaviť jeho predaj.

ČO ZÍSKAME VĎAKA PARTICIPÁCII?

Participácia poskytuje možnosť komunikácie medzi tými, ktorí prijímajú rozhodnutia, a verejnosťou. Otvorené komunikačné kanály (participačná infraštruktúra či procesy) umožňujú zachytenie obáv, podnetov, názorov a hodnôt verejnosti a môžu prispieť k udržateľnému prijímaniu rozhodnutí (IAP2 2006). Tento proces funguje, ak je komunikácia obojsmerná a keď sa decízori i verejnosť navzájom počúvajú, vzdelávajú a ovplyvňujú (kooperatívne zlepšovanie).

Ak je kľúčovým pojmom „**cooperative improvement**“ (zlepšenie), participáciu vnímame ako prístup, ktorý významne skvalitňuje a legitimizuje

výstupy a vedie k lepším a kompetentnejším rozhodnutiam. Územie dokážeme lepšie zmapovať a spoznať na rôznych úrovniach, priestor lepšie naplávať, verejnú politiku komplexnejšie pripraviť. V takomto prípade ide o participáciu, ktorá je iniciovaná, dizajnovaná a vedená verejnou inštitúciou. Zvyčajne je cieľom, aby hlas verejnosti ovplyvnil verejnú politiku, pomohol zlepšiť verejné služby a procesy.

Ak je rámcom participácie „**collaborative empowerment**“ (posilnenie, splnomocnenie verejnosti), prínosom je aktivizácia občanov a verejnosti. Pomocou zapojenia dosiahneme rozvoj komunity, zmenu roly samosprávy, ktorá sa stáva otvoreným hráčom, a vybudovanie vzájomnej dôvery medzi odborníkmi, politikmi a občanmi, ktorá sa môže pretaviť napríklad do lepšej spolupráce na projektoch. Participácia pramení z komunity a komunita si ponecháva vlastníctvo procesu. Účelom je ovplyvniť ďalšie sektory a posilniť kapacitu komunity v prospech vlastného rozvoja.

“*Participácia je pre mňa preukázanie dôvery v ľudí, v to, že vedia, v akom prostredí chcú žiť.*”

Magdaléna Bernátová

3.2 ÚROVNE PARTICIPÁCIE

Vyjasnenie očakávaní, identifikácia cieľov a žiaducich výstupov môže pomôcť zadávateľovi rozhodnúť sa, ako bude postupovať. Medzinárodná asociácia pre zapojenie verejnosti (International Association for Public Participation) ponúka prehľad úrovní participácie – od informovania a pripomienkovania až po rozdielnu úroveň zapojenia a spolupráce.

Pri plánovaní procesu zapojenia verejnosti je dobré pozrieť sa na rôzne úrovne participácie. V praxi to znamená, že ak zapájame verejnosť, začíname najprv jej **informovaním**. Participácia bude totiž úspešná vtedy, ak tí, ktorí sa budú k veciam vyjadrovať, budú rozumieť téme aj dôvodom zapojenia sa.

Pripomienkovanie (konzultovanie) je po informovaní druhou úrovňou zapájania verejnosti. Hovoríme o ňom vtedy, keď sa verejnosť vyjadruje k už hotovej politike, štúdii či projektu a vznáša len pripomienky, ktoré bude treba spracovať, posúdiť, akceptovať alebo odmietnuť. Na tejto úrovni už niet priestoru na zásadné zmeny návrhov, čo môže znamenať frustráciu zapojených ľudí.

Zapojenie a spolupráca sú náročnejšími a hlbšími úrovňami participácie. Verejnosť sa už nevyjadruje k hotovému produktu, ale od začiatku sa zapája do jeho tvorby. Čím hlbšie je zapojenie verejnosti a podiel na tvorbe riešení, tým náročnejší je proces na facilitáciu (vedenie procesu tvorby verejnej politiky).

Niektoré zdroje uvádzajú aj poslednú úroveň participácie - **delegovanie** alebo splnomocnenie občanov. Ide o situáciu, keď samospráva (alebo ten, kto má moc) prenesie na občanov rozhodovaciu právomoc. Niekedy sa tento prístup označuje aj ako "občianska kontrola". Príkladom takéhoto delegovania môžu byť miestne referendá či procesy participatívneho rozpočtu.

Prístup, ktorý hovorí o **rôznych úrovniach zapájania zainteresovanej verejnosti do tvorby verejnej politiky** popísali K. Miková a G. Bianchi v publikácii "Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík" (ÚSVROS 2014), kde hovoria o nasledovných úrovniach zapojenia:

- Verejnosť je informovaná o tvorbe verejnej politiky

- Verejnosť sa zúčastňuje na diskusii o alternatívach verejnej politiky
- Verejnosť sa zúčastňuje na rozhodovaní o verejnej politike
- Verejnosť sa podieľa na dosahovaní dohody o prioritách verejnej politiky ako aj na jej realizácii.

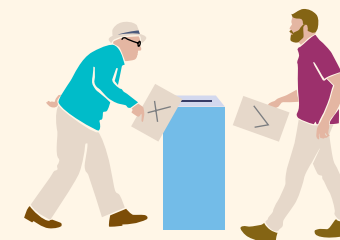
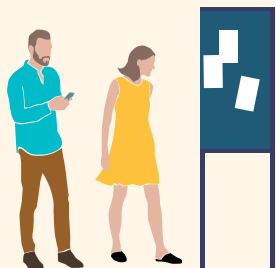
INFORMOVANIE

PRIPOMIENKOVANIE

ZAPOJENIE

SPOLUPRÁCA

DELEGOVANIE

CIELE

Poskytnúť verejnosti informácie, potrebné na porozumenie a zapojenie.

Získať spätnú väzbu od verejnosti na analýzu, alternatívy a rozhodnutia.

Pracovať v procese priamo s verejnosťou s cieľom pochopiť a vziať do úvahy jej návrhy.

Spolupracovať s verejnosťou na príprave alternatív a tvorbe riešení a rozhodnutí.

Nechať rozhodnutie na verejnosti.

METÓDY

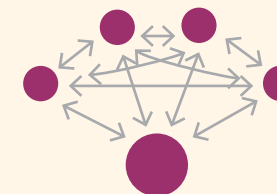
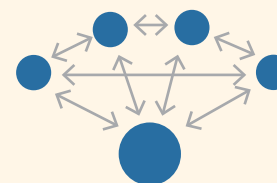
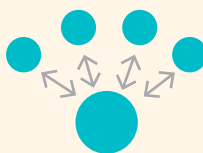
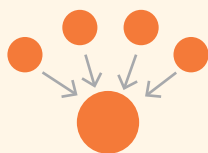
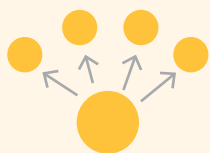
- Letáky, plagáty, miestne noviny
- Webstránky, aplikácie
- Kontaktné centrá

- Prieskumy a dotazníky
- Fokusové skupiny
- Verejné prerokovania

- Workshopy
- Deliberačné fóra
- Poradné skupiny, výbory, komisie

- Plánovacie stretnutia
- Konferencie o budúcnosti
- Tvorba vízie komunity

- Občianske komisie
- Miestne referendá
- Participatívne rozpočtovanie

Prvé dve úrovne účasti verejnosti - informovanie a pripomienkovanie - sa najčastejšie vyskytujú v situácii, keď už bolo rozhodnutie prijaté a samospráva chce buď rozhodnutie verejnosti komunikovať, alebo zisťuje, aký má verejnosť názor na rozhodnutie. Pozn.: potrebné je povedať, že informovanie je základným predpokladom kvalitnej participácie.

Tretia a štvrtá úroveň účasti verejnosti - zapojenie a spolupráca - obsahujú obojsmerné informačné toky medzi stakeholdermi (kľúčovými aktérmi) v rozhodovacom procese. Pri zapojení sa tí, čo rozhodujú, zaväzujú využiť pri formovaní výstupov spätnú väzbu od stakeholderov. Aktivity na úrovni spolupráce sa tiež niekedy označujú ako partnerstvo.

Piata úroveň účasti verejnosti - empowerment - je tiež často označovaná ako ko-produkcia, kde sa rozhodnutia prijímajú spoločne ako samosprávou, tak komunitou (obyvateľmi), keď sa rozhodovacia právomoc deleguje na skupinu, tvorenú predstaviteľmi samosprávy, občanmi a občiankami.

3.3 METODIKA PLÁNOVANIA VEREJNÝCH PRIESTOROV

Plánovanie verejných priestorov (placemaking) je jedným z prístupov, ktorý prináša najviditeľnejšie výsledky a silný pocit naplnenia zapojených ľudí, ak plánovanie dobre dopadne. Proces sa týka uchopiteľných a predstaviteľných vecí, ku ktorým sa vedia vyjadriť dokonca aj deti, na rozdiel (napríklad) od tvorby územného plánu, pri ktorej sa vyžaduje vyššia miera abstrakcie a komplexnejší prístup.

Skoro každý má predstavu, ako by mohol vyzerat spoločný dvor, ulice a námestia okolo nás, skoro každý má vlastnú skúsenosť s tým, čo možno nájsť v dobrom parku, verejnej záhrade či v príjemnom oddychovom priestore. Navyše, ak ide o vnútroblok, chránené zákutie či nevelké námestíčko, plánovanie so zapojením verejnosti možno uskutočniť relatívne rýchlo, v priebehu niekoľkých mesiacov.

Zo skúsenosti vieme, že do úpravy spoločne nadjaznovaného priestoru sa účastníci a účastníčky radi zapoja.

Proces tvorby verejných priestorov sa skladá z viacerých fáz: **Fáza informovania / Fáza mapovania / Fáza plánovania / Fáza prípravy projektu / Fáza realizácie projektu.**

FÁZA INFORMOVANIA

- Nastavenie rámcov komunikácie - príprava komunikačného plánu s cieľmi
- Komunikácia prostredníctvom rôznych metód (online, offline, v teréne - informačné stánky, informácie na webe, v novinách)
- Vyhodnotenie komunikácie a premietnutie výstupov do ďalších krokov

FÁZA MAPOVANIA A ZBIERANIA PODNETOV

- Zadefinovanie potrebných podkladov
- Zozbieranie existujúcich dokumentov
- Realizácia kvalitatívneho a kvantitatívneho prieskumu (rozhovory, fokusové skupiny, dotazníky, pozorovanie)
- Využitie ďalších metód - pocitové mapy, verejné stretnutia

FÁZA SPOLOČNÉHO PLÁNOVANIA

- Prieskum a analýza priestoru s využitím metód podľa veľkosti a charakteru priestoru - cykloprechádzky, pešie prechádzky
- Plánovacie stretnutia - diskusia nad mapami, kreslenie, modelovanie a plánovanie – identifikácia priestorového riešenia i funkčného využitia

FÁZA PRÍPRAVY A REALIZÁCIE

- Prezentácia návrhu širšej verejnosti, predstavenie tematických priorít a rámcov
- Spracovanie projektu, podľa zámerov samosprávy vyhlásenie a realizácia súťaže
- Pripomienkovanie výsledného projektu - zladenie podnetov a výstupov.

3.4 POMENOVANIE AKTÉROV PARTICIPÁCIE V BANSKEJ BYSTRICI

Pri akomkoľvek procese zapojenia verejnosti musíme vedieť, kto je vlastne naša verejnosť. Kto sú **stakeholderi, zainteresované strany, kľúčoví aktéri**? Kto sú tí, ktorých sa vec týka a preto ich musíme k plánovaniu prizvať a ak by sme tak nespravili, tak sa nám to v procese vráti?

Prvou skupinou sú tí, čo sú formálne zodpovední za rozhodnutia – ak hovoríme o plánovaní na úrovni mesta či mestskej časti, ide prirodzene o **samosprávu**. Žiaden z procesov sa nevydarí, ak samospráva nebude zapojená – či už ako iniciátorka a nositeľka procesu, ako partnerka ďalších subjektov alebo ako tá, ktorá delegovala právomoc o niečom rozhodnúť na niekoho iného. Rola samosprávy je nezastupiteľná – ak nemáme jej súhlas s celým procesom, ani sa do veci nepúšťajme.

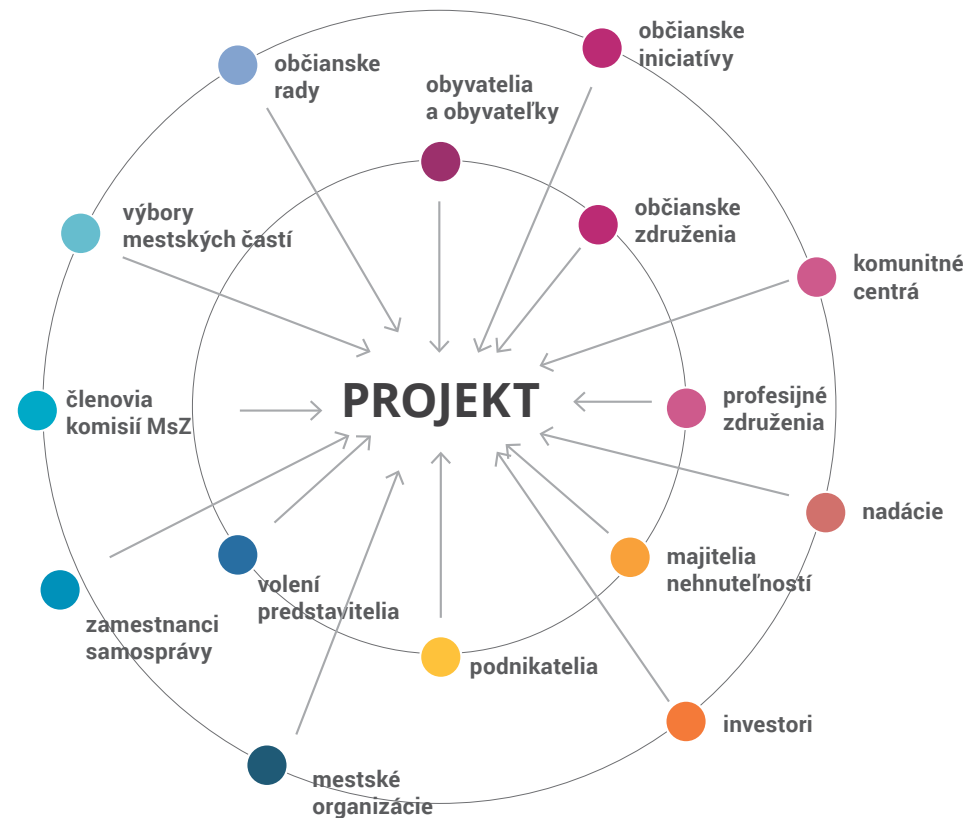
Druhou skupinou sú tí, ktorých rozhodnutie ovplyvní. Najčastejšie ide o obyvateľov a obyvateľky konkrétneho územia; rodičov s deťmi, ak sa jedná o ihrisko, ohrozené skupiny (deti, seniorov, kardiov, astmatikov), ak by išlo o dopravné riešenie ulice s možným znečistením ovzdušia. Môže však ísť aj o menšie cieľové skupiny (športovcov, podnikateľky, študentov a študentky, kultúrnych pracovníkov), ktoré by boli konkrétnym riešením (pozitívne alebo

negatívne) ovplyvnené.

Treťou skupinou sú aktéri, ktorí majú silu či právomoc nejaké rozhodnutie zastaviť alebo urýchliť. Môže ísť o miestne líderky, známe osobnosti, predstaviteľov štátnej správy či publicistky a novinárov.

Okrem zvažovania, kto je a kto nie je „stakeholder“, môžeme využiť delenie aj na **odbornú, organiza-**

nú a širšiu verejnosť. Je dobré vedieť, aký pestrý môže byť okruh ľudí, ktorých zapájame. Nestačí sa na verejnosť pozeráť len ako na občanov. Angažovať sa majú chuť aj experti a expertky a zapojiť sa sú pripravené odborné aj profesné združenia. Nemalo by sa zabudnúť ani na participáciu dovnútra samosprávy (rátať predsa možno so zamestnancami, ale aj poslancami.).

3.5 PARTICIPAČNÉ METÓDY

V tejto časti nájdete rôzne metódy, ktoré možno považovať za stavebné kamene akéhokoľvek procesu, zameraného na zapojenie verejnosti do plánovania a rozhodovania. Mnohé z popísaných metód sú už verejnosti, samospráve či iným aktérom známe, ale v prípade, že chcete použiť niečo prvýkrát, odporúčame spolupracovať so skúseným facilitátorom či facilitátorkou.

Hoci je metód a techník obrovské množstvo, s niektorými z nich sa stretávame častejšie ako s inými.

Pri **informovaní a dovzdelávaní verejnosti** využijeme letáky, miestne médiá či informačné stretnutia s tými, ktorých sa to týka. Nezamýšľajme sa však len nad kanálom a formátom komunikácie, ale hľadajme spôsoby, ako sa čo najviac priblížiť cieľovej skupine.

Pri **mapovaní a prieskumoch** sú najčastejším nástrojom ankety a dotazníky – či ich už realizujeme v teréne, alebo online, ale aj verejné stretnutia, zamerané na zmapovanie názorov, napríklad verejné vypočutia či diskusné fóra. Verejné stretnutia vo všeobecnosti môžu mať rôzny účel – spomínané mapovanie a zisťovanie názorov, ale aj prijímanie rozhodnutí či prezentácie výstupov z predošlých etáp plánovania.

Ak chceme ísť do terénu, využiť môžeme cykloprechádzky či mestské prechádzky, tzv. „urban walk“, ak nám stačí priestor s mapou (tvárou v tvár, či virtuálny), vyskúšať môžeme aj pocitové mapy.

Pri **samotnom plánovaní**, kde je dôležité zladovať názory či prichádzať so spoločnými riešeniami, môžeme využiť okrúhle stoly a workshopy s rôznymi účastníkmi a účastníkmi – expertné, tematické, komunitné, či iné. Zaujímavé sú aj komplexné prístupy, využiteľné najmä pri plánovaní verejných priestorov, napríklad tzv. place game.

Na niektoré z týchto metód sa pozrieme v nasledovnej časti.

Ako pri participácii postupovať?

Na aké otázky by sme mali hľadať odpovede?

Ciele participácie / Aké sú ciele participácie (prečo chceme verejnosť zapojiť, čo chceme dosiahnuť)? V akej fáze procesu sa nachádzame, čo je účelom procesu? Aké sú žiaduce výstupy?

Rozsah participácie / Prečo chceme vziať ľudí a do akej miery ich chceme zapojiť? Akú úroveň zapojenia, aký rozsah participácie chceme umožniť? Chceme umožniť len pripomienkovanie a konzultovanie, alebo priamu participáciu a spoluprácu?

Koho zapojiť / Koho chceme zapojiť a s kým budeme spolupracovať; o aké miestne združenia a iniciatívy sa oprieme?

Proces, etapy a metódy / Ako povedieme celý proces, aké stratégie a metódy si vyberieme? Čo spravíme s výstupmi plánovania a ako ukážeme verejnosti, že bola relevantnou súčasťou procesov? Ako budeme komunikovať?

Rámce procesu - čas, tím a rozpočet / Aké budú časové rámce, ako bude vyzeráť harmonogram? Kto bude proces pripravovať, viesť a vyhodnocovať? Aký bude rozpočet, z akých zdrojov bude participácia financovaná?

POCITOVÁ MAPA

POCITOVÁ MAPA

Cieľ aktivity

Cieľom aktivity je identifikovať vzťah ľudí ku konkrétnemu priestoru a k jeho častiam tak, aby mohli výstupy pocitovej mapy slúžiť pre lepšie spoznanie mesta a pre návrhy odporúčaní, ako skúmaný priestor zlepšiť. Metódu možno využiť v mapovacej fáze plánovania verejných priestorov pri mapovaní fyzických priestorových aspektov, ale aj pri komunitnom rozvoji či sociálnom plánovaní (mapovanie sociálnych aspektov priestoru, napríklad ľudí, funkcií, služieb, ale aj spomienok či príbehov). Zbierať môžeme informácie, názory i pocity...

Cieľová skupina

6 – 99 rokov / Pocitovú (emočnú) mapu možno využiť pre akúkoľvek cieľovú skupinu, vrátane detí. Ak sa aktivita uskutočňuje v kompaktnej skupine a naraz, odporúčaná veľkosť skupiny je cca 20 ľudí; ak sa aktivita realizuje priebežne ako súčasť väčšej udalosti, kde účastníci prichádzajú a odchádzajú, počet ľudí je obmedzený tak, aby sa dalo so zapojenými ľuďmi efektívne komunikovať.

Facilitátor / facilitátorka

Rola facilitátora či facilitátorky si vyžaduje schopnosť nadviazať aktívny kontakt aj s neznámymi

ľuďmi, vysvetliť ciele aktivity a klásť otvorené otázky, zamerané na skúmanie vzťahu ľudí ku konkrétnym miestam.

Materiál

- Tlačaná alebo kreslená mapa priestoru, ktorý skúmame, ideálne v takej mierke, v ktorej budú priestor a skúmané detaily ľahko rozpoznateľné
- Flipchartové alebo baliace papiere veľkosti A2, A1 a viac – podľa potreby
- Farebné bodky, farebné post-it papieriky, farebné pastelky či fixky
- Perá na zaznamenávanie podnetov

Priestor

S mapou možno pracovať ako pod holým nebom, tak v interiéri. Ak sa pracuje s väčšou skupinou naraz, podstatné je, aby bola mapa ľahko viditeľná pre všetkých. Mapu môžeme umiestniť zvislo, ale aj položiť na stôl či na zem.

Čas

Ak sa aktivita uskutočňuje v kompaktnej skupine, dá sa realizovať v priebehu hodiny a pol. Realizácia aktivity s ľuďmi, ktorí prichádzajú priebežne, vyžaduje, aby sme viedli mikrorozhovory, pomocou ktorých získame dôležité odpovede. Každý z takýchto rozhovorov môže trvať približne 15 - 20 minút, podľa veľkosti a komplexnosti skúmaného priestoru aj dlhšie.

Autorstvo

Metóda bola rozpracovaná na základe emočnej mapy, realizovanej v r. 2010 na Kamennom námestí v rámci akcie iniciatívy "Námestie pre ľudí" a na základe pocitových máp, realizovaných v rámci Národnej siete zdravých miest v Českej republike: <https://www.zdravamesta.cz/>

Postup pri aktivite

1. Vyberieme si priestor, o ktorom sa chceme viac dozvedieť – najmä to, ako ho vnímajú ľudia, čo k nemu cítia, aké postoje k nemu majú. Rozhodneme sa, v akých témach budeme pocity a postoje verejnosti skúmať hlbšie. Najlepšie je vybrať si 5 – 6 kategórií, môže ich však byť viac či menej. Každéj oblasti priradíme jednu farbu. Príklad rôznych kategórií, s ktorými môžeme pracovať:
  - Žltá: tu sa mi to nepáči
  - Červená: tu je to pekné, tu sa mi to páči
  - Fialová: tu trávim voľný čas
  - Modrá: tu sú bariéry pohybu peších či cyklistov
  - Zelená: tu chýba zeleň, alebo je zanedbaná
  - Čierna: tu sa necítim bezpečne
 Témy môžeme vymedziť ako negatívne (čo sa mi nepáči), tak pozitívne (čo sa mi páči).

2. Skupinu, s ktorou pracujeme, vtiahneme do témy vysvetlením, prečo sa venujeme práve tomuto priestoru a prečo je pre nás názor ľudí dôležitý. Rozdáme im farebné bodky, vysvetlíme kategórie, s ktorými sa viažu a požiadame ich, aby si mapu pozorne pozreli, porozmýšľali a nalepili bodky na miesta, ku ktorým sa chcú vyjadriť. / Predpokladaný čas: 15 – 20 min.
3. Keď ľudia farebné bodky prilepia, pomaly spoločne s nimi prechádzame celú mapu (najlepšie z jednej strany na druhú) a necháme ich vysvetliť, prečo ktoré miesto označili. Počas rozprávania označíme jednotlivé bodky číslami (prípadne sú bodky vopred očíslované) a paralelne robíme očíslovaný zápis prezentovaných podnetov na papier, aby sme zachytili čo najpodrobnejšie vysvetlenie ľudí. Dôležité je vedieť priradiť každú bodku na mape komentáru, ktorý zachytíme - nestačí veci farebne označiť, musíme vedieť, prečo majú ľudia takýto názor. / Predpokladaný čas: 30 – 60 min.
4. Mapu aj zápis môžeme využiť aj na záver a nechať ľudí ešte raz odpovedať na otázky, čo si o priestore uvedomili, čo si všimli pri pohľade na umiestnenie bodiek a ako vnímajú problémy po vyjadrení celej skupiny. Potom sami zhrnieme kľúčové výstupy, zdôrazníme dôležité veci a pomenujeme, čo sa s nimi udeje. / Predpokladaný čas: 10 min.

Použitie aktivity

Prvá emočná či pocitová mapa sa na Slovensku realizovala v roku 2010 na Kamennom námestí v rámci akcie „Deň pre námestie“. Bola možno najväčšou takouto mapou, realizovanou offline, zozbierala však iba názory ľudí na to, čo sa im na námestí páči alebo nepáči, bez zdôvodnenia a argumentácie, prečo majú takýto názor. Na jar 2017 uskutočnilo združenie PDCS v rámci projektu „Ako ďalej, Kollárko“ zbieranie podnetov ku Kollárovmu námestiu, kde sa facilitátorky zamerali nielen na to, aby ľudia identifikovali konkrétne body, ale aj na to, aby zdôvodnili, prečo si ich vybrali. Emočná mapa sa tak stala výborným východiskom pre prepojenie kvantitatívnych a kvalitatívnych výstupov v rámci prieskumu námestia.

Výhody a nevýhody

- Sú vizuálne veľmi atraktívne, stimuluje zapojenie ľudí.
- Možno ju realizovať online aj offline.
- Pocity mapa je výborná ako východisko pre hlbšie rozhovory.
- Nemali by sme zostať len na úrovni páči / nepáči sa; treba zisťovať aj prečo.
- Kategórie podnetov treba prispôbovať podľa miesta a potrebných výstupov.
- Dôležité je nezabudnúť interpretovať prepojenie medzi skúmanými kategóriami.
- Časovo náročné spracovanie.

CYKLOPRECHÁDZKA

CYKLOPRECHÁDZKA

Cieľ aktivity

Cieľom aktivity je využiť rýchly prostriedok (bicykel) na preskúmanie rozľahlejšieho územia. Vďaka autentickému zážitku (jazde na bicykli) si ľudia uvedomia a pomenujú, čo vnímajú ako silné stránky a výzvy v skúmanom priestore. Metódu možno využiť v mapovacej fáze plánovania konkrétneho územia, ale aj na jeho analýzu či na prvé formulovanie odporúčaní.

Cieľová skupina

6 – 99 rokov / Cykloprechádzka je určená pre všetky cieľové skupiny okrem malých detí (kvôli otázke bezpečnosti) alebo okrem ľudí s obmedzením pohybu, ktorí nemôžu bicyklovať.. Kvôli vedeniu akti-

vity a príjemnej diskusii, do ktorej sa môže zapojiť každý, odporúča sa maximálne 15 ľudí.

Facilitátor / facilitátorka

Pre túto aktivitu je dobré zapojiť okrem facilitátora aj expertov, najmä kvôli prepojeniu odborného pohľadu a diskusie.

Materiál

- Mapy priestoru či fotografie, ktoré pomôžu účastníkov a účastníčky zorientovať, ale aj historické fotografie pre porovnanie.
- Papierové bloky a perá na zaznamenávanie podnetov počas zastávok pre účastníkov a

účastníčky cykloprechádzky.

- Veľká mapa územia alebo dotazníky (podľa pokračovania aktivity).

Priestor

Cykloprechádzka stavia na autentickom zážitku v priestore, ktorý umožní uvedomenie si dopravných, urbanistických a plánovacích súvislostí. Je dobré, ak je možnosť po jazde spoločne si sadnúť a pocity a dojmy reflektovať v interiéri.

Čas

Aktivitu možno uskutočniť v priebehu 1,5 - 2 hodín. Aspoň tretina času by mala byť venovaná reflexii a diskusii.

Postup pri aktivite

1. Určíme lokalitu / priestor v meste, ktorý chceme skúmať a zistíme, ako je prístupný bicyklami a ako by mala vyzeráť trasa, pomocou ktorej ho preskúmame. Môže ísť o väčší vnútroblok, park, športový areál, opustené územie, nábrevie rieky či iného vodného toku. Definujeme, akej téme sa chceme venovať (riešenie dopravy, zeleň, nevhodné urbanistické zásahy či iné) a či je pre nás bicykel najmä prostriedkom na prekonanie dlhšej trasy, alebo prostriedkom na autentické preskúmanie územia z pohľadu cyklo dopravy. Na trase zvolíme konkrétne zastávky. Malo by ísť o miesta, ktoré sú z hľadiska našej skúmanej témy dôležité (možné destinácie a body záujmu, križovanie ciest, iné). Dobré sa pripravíme a vysvetlíme účastníkom a účastníčkam vopred aké podnety budeme zbierať a ako nastavíme dramaturgiu prechádzky. Pri trvaní prechádzky do 2 hodín odporúčame spraviť 6 - 8 zastávok maximálne.
2. Na prvej zastávke predstavíme ciele aktivity, jej štruktúru, dĺžku trvania - a ak to počet účastníkov umožní, predstavíme sa. Diskusiu moderujeme - cez vtiahnutie do témy, ponuku dôležitých obsahových vstupov až po etapu zbierania reakcií. Na každej zastávke sa snažíme ukázať dôležité veci a upozorniť na súvislosti. Dávame si pozor, aby sa z cyklojazdy so

zastávkami nestala tradičná prednáška, aby sme ľudí nezahltili detailmi, ale aby bolo dost priestoru na interakciu a zbieranie podnetov. Ak sú súčasťou aktivity aj vstupy iných odborníkov, moderujeme ich tak, aby vznikla pestrá mozaika podnetov, ktorá plastickejšie predstaví skúmanú oblasť.

3. Po absolvovaní prehliadky sa stretne v blízkom priestore a pokračujeme v diskusii. Od pocitov a dojmov môžeme prejsť postupne k diskusii o zisteniach a ak sa dá, aj k odporúčaniam. Spýtajme sa, čo si ľudia o téme uvedomili, čo považujú za kľúčové či aké riešenia navrhujú. Na záver zhrnieme najdôležitejšie veci, oceníme podnety ľudí a pomenujeme, ako ich využijeme ďalej.

Využitie aktivity

Cyklojazdu "Mesto potrebuje viac rieky" ako metódu zbierania podnetov pre oživenie okolia rieky Nitra iniciovalo združenie Bunka pre súčasnú kultúru⁵ v roku 2014. Cieľom bolo zmapovať brehy rieky a zozbierať odpovede na otázku, čím rieka pre ľudí je a čím by mohla byť. Organizátori zapojili do diskusie všetkých, ktorí aktívne či pasívne rieku Nitra

⁵ <https://www.hidepark.sk/mesto-potrebuje-viac-rieky-planovacia-cyklojazda>, <http://www.nitralive.sk/spravy/mesto-potrebuje-viac-rieky/12077-mesto-potrebuje-viac-rieky>

využívajú – obyvateľov okolitých obytných častí, cyklistov, chodcov, ktorí jej brehy využívajú na cestu do práce alebo školy, rybárov, turistov, športovcov, ale aj zástupcov samosprávy a správcov povodia. V lete 2018 sa uskutočnili v Bratislave 2 cyklojazdy, iniciované Útvárom hlavnej architektky mesta Bratislava, na ktorých sa stretli odborníci a odborničky na dopravu, zeleň a ochranu prírody, aby si vymenili odborné stanoviská k tomu, ako by sa malo Chorvátske rameno a jeho okolie rozvíjať. Podnety z diskusie boli podkladom pre spracovateľa urbanistickej štúdie architekta Bohumila Kováča, ktorý sa cyklojazdy tiež zúčastnil.

„Vďaka autentickému zážitku na bicykli si ľudia uvedomia a pomenujú, čo vnímajú ako silné stránky a výzvy v skúmanom prostredí.“

DOTAZNÍKOVÝ PRIESKUM

DOTAZNÍKOVÝ PRIESKUM

Cieľ aktivity

Cieľom aktivity je získať dôležité vstupy, potrebné ako podklady pre rozhodnutia. Nemusí ísť len o tzv. „tvrdé dáta“ - informácie, týkajúce sa napr. dopravy (počet ľudí na bicykli, preferované trasy pohybu), infraštruktúry (bariérové a bezbariérové prechody, pasport zelene, vybavenosť parkov), ale aj „mäkké dáta“ (názory na konkrétnu tému, postoje k parkovacej politike). Poznanie záujmov, preferencií a oblastí skupinovej zhody nám pomôže lepšie nastaviť komunikáciu.

Cieľová skupina

Obyvatelia územia, ktorých pohľad je dôležitý na zachytenie toho, ako vnímajú priestor, ďalší užívatelia a užívatelky územia alebo aktéri a aktérky, ktorých hlasy by mali zaznieť.

Pracovný tím

Tvorcovia dotazníka, sociológ, anketári, spracovatelia výskumu.

Materiál

- Online prieskum: stačia podklady pre vloženie do dotazníka (mapy, fotky)
- Offline prieskum (v teréne) – vytlačené hárky, podložky na písanie, perá

Priestor

Online prieskum – bez nárokov na priestor, v ktorom by sa ľudia stretli

Offline prieskum – ideálne so zázemím vo forme informačného stánku, prípadne miestnosti pre väčšiu skupinu (škola, komunitné centrum, kultúrne centrum, iné).

Čas

Aktivitu možno uskutočniť v priebehu niekoľkých hodín, dôležité je zber podnetov časovo nastaviť tak, aby sme zachytili užívateľov a užívateľky z rôznych časov dňa (pracovný týždeň aj víkend; ráno, doobeda, poobede, večer a aby bolo dostatočné zastúpenie rôznorodých cieľových skupín).

Postup pri aktivite

Dotazník je metóda, využitelná v rámci sociologického prieskumu – ide o nástroj zberu dát pre analýzu názorov ľudí (napr. na územie). Pri plánovaní verejných priestorov môžeme nastaviť dotazník na základe predošlých aktivít (verejné stretnutie, rozhovory s kľúčovými aktérmi a aktérkami), pomocou ktorých sa zmapujú dôležité témy a tie sa skúmajú a overujú ďalej do väčšej hĺbky. Môžeme ho však (v opačnom poradí) použiť aj ako nástroj pre

zozbieranie dôležitých tém, ktoré si potom špecificky overujeme pomocou kvalitatívnych nástrojov (rozhovory, fokusové skupiny).

Príklad štruktúry dotazníka:

Ako postupovať pri príprave a realizácii dotazníka?

ÚVOD / účel, téma a rozsah dotazníka

ZORIENTOVANIE / mapa, obrázky

VZŤAH K ÚZEMIU / aktivity, pohyb, čas

HODNOTENIE ÚZEMIA / podľa kategórií

NÁVRHY NA ZMENU

DEMOGRAFIA / pohlavie, vek, iné...

ZÁVER / zapojenie sa, ďalšie kroky

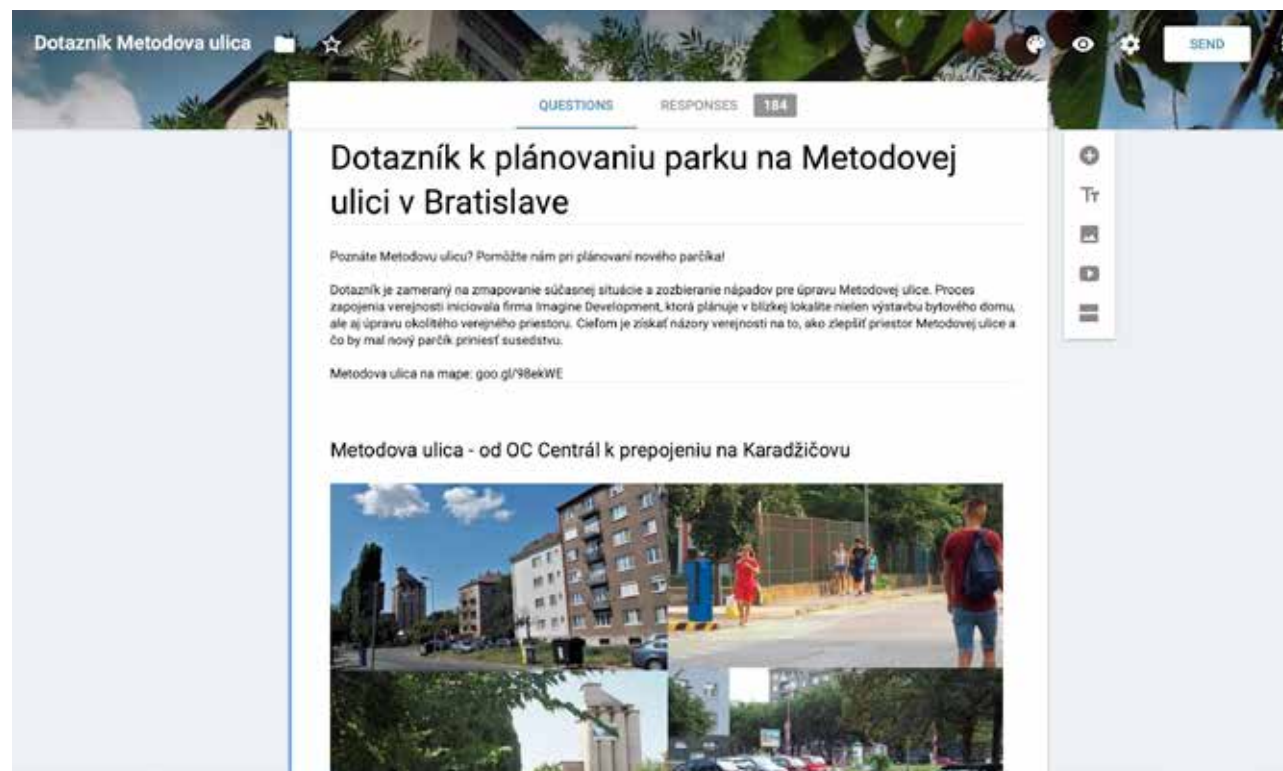
Dôležité je:

- identifikovať témy a oblasti, ktoré chceme skúmať,
- pripraviť štruktúru dotazníka,
- formulovať konkrétne otázky a vybrať najvhodnejší spôsob odpovede (otvorená otázka, výber z možností, škálovanie, iné),
- pripraviť otázky, zamerané na zber demografických dát (vek, pohlavie, bydlisko, vzťah k územiu),
- ponúknuť ľuďom možnosť zapojiť sa a dostávať informácie,
- rozhodnúť o spôsobe šírenia (komunikačné kanály a médiá) a dĺžke zberu dát (trvanie dotazníkového prieskumu).

Použitie metódy

Využitie metódy najmä vo fáze mapovania a zisťovania je nesmierne široké - dotazník môžeme použiť v skrátenej podobe, ale aj ako rozsiahly nástroj; môžeme s ním pracovať offline, tvárou v tvár na konkrétnom mieste, alebo zbierať veľké dáta v online podobe. Ak sa chytáme overiť si nastavenie online dotazníka, priamy prieskum v teréne na menšej vzorke (30 – 40 ľudí) nám ukáže, aké dáta dokážeme pomocou otázok získať a aké sú slabiny dotazníka.

Príprava dotazníka je nepochybne odbornou zále-

žitostou, napriek tomu možno v niektorých situáciách využiť konkrétne cieľové skupiny (napríklad študentov) ako tvorcov i ako anketárov, pretože to dokáže prieskum oživiť a prinesie zaujímavé učebné momenty.

Hoci je pre nás pri dotazníkovom prieskume dôležitá výpovednosť dát z hľadiska zastúpenia tém (napr. čo sa im na hodnotenom území páči, čo im chýba, čo v ňom radi zmenili), väčšie množstvo odpovedí umožňuje indikovať, s akým súhlasom či

nesúhlasom sa niektoré opatrenia môžu stretnúť. Pri dotazníkovom prieskume v rámci plánovania urbanistickej štúdie „Riešenie centrálnej rozvojovej osi Petržalky“, do ktorého sa zapojilo vyše 2700 ľudí, jasne vystúpili témy, ktoré sa ukázali byť dôležité pre verejnosť.

A group of diverse people are seated in a circle in a library, participating in a public meeting. The room is filled with bookshelves, and a whiteboard with text is visible in the background. The participants are engaged in conversation, with some looking towards the center of the circle. The text 'VEREJNÉ STRETNUTIE' is overlaid on the bottom left of the image.

VEREJNÉ STRETNUTIE

VEREJNÉ STRETNUTIE

Cieľ aktivity

Cieľom aktivity je vytvoriť priestor na diskusiu verejnosti k rôznym témam. Metódu možno využiť ako v mapovacej fáze plánovania konkrétneho územia (zber vstupov), tak vo fáze pripomienkovania – zbierania podnetov k predstaveným projektom či plánom. Na dobre pripravenom stretnutí však môžeme spolu s verejnosťou aj rozhodovať, napríklad o výbere z viacerých variantov riešenia vnútrobloku alebo o prioritách pri riešení koncepcie ihrísk.

Cieľová skupina

15 + rokov / Verejné stretnutie by malo ponúknuť možnosť produktívnej debaty s bohatými výstupmi. Keďže sa väčšinou realizuje podvečer či večer a téma môže vyžadovať komplexné vnímanie, je

vhodné otvoriť ju najmä pre dospelých. V špeciálnych situáciách (téma sa týka detí a mládeže) možno cieľovú skupinu otvoriť aj mladším, v tom prípade treba počítať so skorším časom realizácie.

Pracovný tím

Organizátori (2), facilitátori (2), technická podpora (osvetlenie, nahrávanie, príprava priestoru - podľa počtu ľudí na stretnutí).

Materiál

- Pripravené prezentácie, projektové a mapové podklady (prezentácia, papierové podklady).
- Technika na premietanie, na záznam.

Priestor

Verejná sála s dostatočným priestorom a technickým vybavením.

Čas

Optimálne 2 hodiny – počas kratšieho času sa nemusí stihnúť prebrať celý program, pri dlhšom čase postupne začínajú odchádzať ľudia, alebo strácame ich pozornosť.

Postup pri aktivite

Otvorenie stretnutia by mal viesť človek s autoritou – môže ísť o primátora, predstaviteľa mestskej časti alebo iniciátora či i iniciátorku stretnutia. Po privítaní odovzdá slovo tomu, kto bude stretnutie

facilitovať (viest proces stretnutia).

V **procesnom vstupe** by mali zaznieť všetky informácie, ktoré umožnia počas stretnutia efektívnejšie dospieť k zmysluplným záverom. Ľudia by mali vedieť, čo je cieľom stretnutia, ako dlho potrvá, kto sa na ňom nachádza v akej úlohe a aké sú základné rámce či pravidlá, ktoré treba rešpektovať (predstavenie sa pri vystúpení, sledovanie času, neútočenie na druhých a slušnosť, vypnutie mobilov na tichý chod...).

Nasledujúce **obsahové vstupy** pomôžu zabezpečiť spoločné porozumenie – najčastejšie pomocou prezentácií, kde sa môžu objaviť diskutované projekty a návrhy, alebo pomenovať východiská mesta pre riešené územie. Prezentácie by nemali byť príliš dlhé, ale mali by priniesť kľúčové veci, na ktoré budú ľudia v diskusii môcť nadviazať.

Po prezentácii môžu prísť ľudia s mnohými vyjasňujúcimi otázkami; pri kontroverzných témach s vlastnými podnetmi a komentármi. **Diskusná časť** by mala tvoriť aspoň polovicu času, ktorý máme k dispozícii. Pomôže, ak vieme počas diskusie z času na čas sumarizovať, kam sme sa dostali a tematicky štruktúrovať veci, ktoré zaznievajú. Zhrnutie by malo samozrejme zaznieť aj na záver, najmä ak je potrebné vyjasniť si, na čom sme sa zhodli a aké by mali byť ďalšie kroky.

Zvyčajná diskusia sa skladá z viacerých blokov tak, ako sme ich načrtli na nasledovnom obrázku:

ÚVOD / privítanie a otvorenie

PROCESNÝ VSTUP / ciele, program, pravidlá

OBSAHOVÉ VSTUPY / prezentácie

DISKUSIA / napr. podľa tém

ZÁVER / zhrnutie výstupov, ďalšie kroky

Použitie metódy

Verejné stretnutie (prerokovanie, diskusia, híring, diskusné fórum) je jednou z najčastejších metód, využívaných pri zapájaní verejnosti, ktoré majú na Slovensku dlhú tradíciu. Ak sa dobre organizačne pripraví a kultivovane vedie, môže priniesť veľa dôležitých podnetov, ktoré posunú vpred vnímanie významnej témy, alebo poslúžia ako priestor na výmenu a zblížovanie protichodných názorov. Ak však nie je dobre pripravená, ľudia často odchádzajú nahnevaní a frustrovaní.

Do hry vstupuje veľa premenných, ktoré môžu ovplyvniť výstupy z verejného stretnutia, preto musíme myslieť na nasledovné veci:

- dostatočná informovanosť a propagácia,
- jasne zadaný cieľ stretnutia, pomenovanie očakávaných výstupov a ich využitia,
- dobre navrhnutý proces stretnutia (napríklad práca v pléne / menších skupinách),
- facilitácia (moderovanie) stretnutia, nastavené pravidlá diskusie,
- vhodná miestnosť a technika (osvetlenie, ozvučenie, vetranie),
- pripravené prezentácie a obsahové vstupy (prezentácie, plagáty).

Hier een voorbeeld uit?
Dit is een voorbeeld van een
voorbeeld van een voorbeeld.

WORKSHOP

WORKSHOP

Cieľ aktivity

V tvorivom prostredí a s aktívnymi účastníkmi a účastníčkami vyriešiť problém, navrhnúť rámce riešenia (témy, územia) alebo naplánovať konkrétne územie.

Cieľová skupina

Ktokoľvek, kto vie tvorivo prispieť k novému riešeniu a je nositeľom konkrétnej expertízy. Ak chceme byť produktívni, mali by sme zväžiť, aký máme k dispozícii priestor a akú veľkú skupinu vieme zvládnuť tak, aby sme dosiahli očakávané výstupy. Optimálny počet účastníkov workshopu je 10 – 15 ľudí, aj keď sa dá pracovať aj s väčšími počtami.

Pracovný tím

Na realizáciu aktivity potrebujeme facilitátorov aj expertov – optimálne jedného na jednu skupinu so 6 - 8 ľuďmi (v takýchto skupinách sa dá ešte dobre diskutovať nad spoločnými podkladmi).

Materiál

- Mapy, mapové a dátové podklady, podľa potreby aj modely.
- Flipchartové papiere, fixky, post-ity (farebné papieriky, farebné papiere, pastelky, lepiace pásky.
- Technika na premietanie, na záznam.

Priestor

Priestor s dobrým technickým vybavením a sedením, ktoré umožní prácu v skupinkách (napríklad za okrúhlymi stolmi). Ak má byť skupiniek viac, nezabudneme na dostatočný odstup medzi stolmi, aby sa ľudia pri tvorivej práci nerušili.

Čas

Aktivitu možno uskutočniť počas 2 – 4 hodín, niektoré workshopy môžu (podľa náročnosti a rozsahu riešenej témy) trvať aj celý deň či týždeň. Je dobré odlíšiť, či ide o kratší workshop s laickou verejnosťou, keď prídu ľudia vo voľnom čase, alebo s odbornou verejnosťou, ktorá môže prísť aj vo svojom pracovnom čase. Pri spolupráci so študentmi sa osvedčilo využiť ešte dlhší čas (napr. týždeň).

Postup pri aktivite

Postup na začiatku je podobný, ako pri verejnom stretnutí. **Otvorenie workshopu** zvyčajne uskutoční iniciátor aktivity. Pri workshope môže prísť niekedy k spojeniu roly toho, kto workshop vedie odborne a kto ho moderuje. **V úvodnom vstupe** by mali byť jasne pomenované ciele workshopu a očakávané výstupy, ako aj štruktúra aktivity a časové rámce. Keď ide o akciu s menším počtom ľudí, je dobré predstaviť sa navzájom a samozrejme uviesť roly, v ktorých na workshope budeme (expert, vedúca pracovnej skupiny na konkrétnu tému, facilitátorka, iné...). Ak ide o workshop s pestrejším zastúpením, aj s ľuďmi, reprezentujúcimi širšiu a organizovanú verejnosť, dobré je predstaviť sa aj z hľadiska svojej expertízy a skúseností, prípadne pomenovať, akú organizáciu či skupinu kto zastupuje.

Kľúčové sú **odborné prezentácie**, ktoré pomôžu definovať kontext, v ktorom sa budú účastníci a účastníčky pohybovať. Ak chceme prítomných usmerniť k riešeniu konkrétnych vecí, dobré je spomenúť východiská, na ktoré by sa nemalo zabudnúť (pri riešení verejných priestorov napríklad trendy udržateľnej mobility, potrebu adaptačných opatrení na klimatickú zmenu alebo rozvoj komunitných a sociálnych aspektov). Zmysluplné je tiež vopred prezentovať dáta o území, napríklad výstupy z dotazníka.

ÚVOD / privítanie a otvorenie

PROCESNÝ VSTUP / ciele, program, pravidlá

KONTEXT A ZADANIE PRÁCE / prezentácie

TVORIVÁ ČASŤ / práca v skupinách

PREZENTÁCIA VÝSTUPOV A DISKUSIA

ZÁVER / syntéza, ďalšie kroky

Po prezentácii a diskusii, ktorá pomôže vyjasniť si vstupy, môže dôjsť podľa počtu prítomných a podľa riešených tém k deleniu na skupiny. V prípade poldenného workshopu je optimálna dĺžka trvania **práce v skupinkách** 2 hodiny, samozrejme, všetko závisí od kontextu a riešenej problematiky.

Aby došlo k prepojeniu poznania a vzájomným inšpiráciám, výstupy z pracovných skupín účastníci **prezentujú** a na záver nasleduje **diskusia** (ideálne facilitovaná), so sumarizáciou kľúčových výstupov.

Použitie metódy

Workshopy sú výborné metódy, ktoré už podľa svojho názvu napovedajú, že ich cieľom je niečo vytvoriť, vyprodukovať – môže ísť o stretnutie, zamerané na plánovanie konkrétneho verejného priestoru, na tvorbu základných dopravných riešení, navrhnutie siete peších trás či na iné témy. Podstatné je dobre pripraviť dizajn stretnutia a viesť ho tak, aby sa naplno využila expertíza a skúsenosti prítomných ľudí. Workshopy najlepšie fungujú v menšom počte ľudí, s expertnejšou verejnosťou a pri dobre nastavenom procese.

3.6 ZÁVER

Banská Bystrica je mestom, ktoré by mohlo vo viacerých prípadoch slúžiť ako inšpirácia pri zapájaní verejnosti do plánovania a rozhodovania. Už niekoľko rokov má rozbehnutý participatívny rozpočet; vďaka združeniam a neziskovým organizáciám tu pôsobí množstvo aktívnych dobrovoľníkov a dobrovoľníčok. Komunitné centrá vytvárajú priestor pre komunity od detí po seniorov, aktivizujú ľudí a pomáhajú tak rozvíjať občiansku infraštruktúru. Ľudia vedia, čo chcú a sú ochotní sa do napĺňania spoločných predstáv zapojiť. Nadácia Ekopolis, Občianska cykloiniciatíva Banská Bystrica, Centrum komunitného organizovania, ale aj Interaktívna škola urbanizmu a územného plánovania dlhodobo tému participácie otvárajú a navyše vedia, ako má dobrý participatívny proces vyzeráť.

Je výborné, že sa takéto veci dejú a že sa dejú aj s podporou samosprávy - je však škoda, že sa nedejú systematicky a cieľavedome. Na vedenie dlhodobších participačných procesov chýbajú kapacity,

financie, niekedy aj politická vôľa. Samospráva nie vždy rozumie výhodám, ktoré z participácie vyplývajú. Viac diskusie, zložitejšie vyjednávanie a dlhší čas pri plánovaní neznamenajú totiž, že ľudia sú proti, ale že chcú, aby boli veci naplánované kvalitne a udržateľne.

Nie je ľahké od začiatku akéhokoľvek projektu myslieť na participáciu. Nie je jednoduché dohodnúť sa, koľko verejných priestorov naplánovať každý rok. Dobre pripravený plán participácie (dokument, ktorý pomenuje, pri ktorých projektoch, v akom čase a za aké zdroje sa v ďalšom roku využije participácia) môže byť užitočný pre obe strany - pre samosprávu aj pre verejnosť. Dokáže totiž zladiť rozvojové zámeru samosprávy s potrebami verejnosti a zároveň rozvíjať kultúru participácie. A práve o takúto zmenu nám ide.

Zora Pauliniová

ISBN 978 - 80 - 570 - 1064